

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Miia Jyräs

LASTEN OSALLISUUDEN MAHDOLLISTAMINEN DRAAMATUOKIOPRO-
SESSIN AVULLA

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

JYRÄS, MIIA

Lasten osallisuuden mahdollistaminen draamatuokioprosessin avulla

Opinnäytetyö

51 sivua + 7 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Tuija Suikkanen-Malin

Toimeksiantaja

Piia Kleimola, Kuusankosken Toimintavoima Oy

Marraskuu 2013

Avainsanat

osallisuus, vaikuttaminen, draama

Tämän opinnäytetyön aiheena oli lisätä 3–7-vuotiaiden lasten osallisuutta draamatuokioprosessin avulla. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda lasten ääni kuuluviin sekä mahdollistaa lasten osallisuus laajempaan yhteisöön. Lisäksi opinnäytetyössä tarkasteltiin sitä, lisääntyikö lasten osallisuus draamatuokioprosessin avulla. Teoreettisena viitekehyksenä on käytetty osallisuuden sekä draaman käsitteitä.

Opinnäytetyön menetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia. Menetelmä toteutettiin draamatuokioprosessina eräässä Kouvolan kaupungin varhaiskasvatyüksikössä 3–7-vuotiaiden lasten kanssa. Draamatuokioprosessiin kuului seitsemän draamatuokiota sekä esiintyminen. Lapset osallistuivat draamatuokioiden arviointiin. Tulosten analyysi tehtiin muistiinpanojen avulla.

Lasten osallisuus lisääntyi draamatuokioprosessin aikana. He valitsivat osallistuivatko draamaharjoituksiin ja draamatuokioihin. Heille annettiin tietoa, sekä heille mahdollistettiin omien ajatusten ja näkemysten ilmaiseminen. Lapset vaikuttivat draamatuokioiden ja esityksen sisältöihin, sekä arvioivat draamatuokioita. Draamaharjoitusten avulla tuettiin lasten ilmaisua. Osallisuuden ulottuminen laajempaan yhteisöön jäi vajavaiseksi. Draamaharjoituksista koottu esitys esitettiin päiväkodin kevätjuhlassa lasten vanhemmille. Kouvolan kaupungin resurssien vuoksi esitystä ei ollut mahdollista esittää kaupungin päättäjille. Lasten ja nuorten lautakunnalle lähetettiin kirje lapsilta.

Opinnäytetyön johtopäätös on se, että lasten osallisuus mahdollistuu, kun aikuiset antavat lapsille tietoa ja mahdollisuuksia toimia. Lapset ovat riippuvaisia aikuisten määrittelemästä valtaistumisesta. Osallisuus mahdollistuu, kun lapset auttavat aikuisia ymmärtämään lasten ajatuksia ja kokemuksia. Lasten osallisuuden toteutuminen laajemmassa yhteisössä vaatii aikuisten tahtoa kuulla lapsia yhteiskunnan rakenteesta tai tilanteesta riippumatta.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Services

JYRÄS, MIIA

Bachelor's Thesis

Supervisor

Commissioned by

November 2013

Keywords

Enabling a Child's Participation in The Drama Session

51 pages + 7 pages of appendices

Tuija Suikkanen-Malin, Senior Lecturer

Piia Kleimola, Kuusankosken Toimintavoima Oy

participation, influencing, drama

The subject of this study was to increase the participation of children aged 3–7 with the drama session process. The aim of this work was give the children a voice as well as to make possible for the participation of children to the wider community. The study also examined how a child's participation increases in The drama session process. The theoretical framework for this study includes the concepts of participation and drama.

The participant observation was used as the method of the study. The drama session process was carried out in a day-care center in Kouvola with children of ages three to seven. The drama session process included seven sessions of drama and one presentation, and the children rated the drama session process afterwards. Analysis of the results was carried out with notes.

Child's participation was increased during the drama session process. Children decided whether they participated to the drama exercises. Children were given information and there was a possibility to express oneself. Children affected by the contents of drama sessions and presentations. They also rated the sessions of drama. Drama exercises are used to support the children's expression. Participation of children was deficient in the wider community. Presentation was built in the drama exercises and it was presented to the parents in the day care center's prize day. Because the decision-makers in the city of Kouvola do not have the resources to see the children's presentations, a letter from children was sent to The Board of Children and Young People.

The conclusion of the study was that children's participation is possible when adults give the information and children have an opportunity to operate. Children are dependent on adults who determine how much children have authority. Participation is enabled when the children help adults to understand their thoughts and experiences. Realization of children's participation in the wider community requires that adults listen to children regardless the structure or the situation of society.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	LASTEN OSALLISUUS	7
	2.1 Osallisuuden taustaa	7
	2.2 Lasten osallisuuden mahdollisuudet	8
	2.3 Osallisuus varhaiskasvatuksessa	11
	2.4 Draama osallistaa	12
	2.5 Draaman käyttö osallisuutta lisäävänä tutkimus- ja kehittämismenetelmänä	14
3	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	15
	3.1 Kehittämistehtävä	15
	3.2 Toteutusympäristön kuvaus	16
	3.3 Osallistuva havainnointi	16
	3.4 Draamatuokioprosessi	17
4	DRAAMATUOKIOPROSESSI LASTEN KANSSA	21
	4.1 Ensimmäinen draamatuokio: Keitä te olette?	21
	4.2 Toinen draamatuokio: Mikä tämä paikka on?	23
	4.3 Kolmas draamatuokio: Mitä täällä tehdään?	25
	4.4 Neljäs draamatuokio: Miksi te olette täällä?	27
	4.5 Viides draamatuokio: Mitä te haluatte sanoa?	29
	4.6 Esitys päiväkodin kevätjuhlassa	31
	4.7 Kuudes draamatuokio: Mitä teille kuuluu?	32
	4.8 Seitsemäs draamatuokio: Kirje Kouvolan kaupungin lasten ja nuorten lautakunnalle	35
5	TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	39
	5.1 Lasten osallisuuden lisääntyminen	39
	5.2 Draamatuokioprosessi osallistavana menetelmänä	43
	5.3 Tulosten luotettavuus	45
6	LOPUKSI	45

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa

Liite 2. Draamatuokiosuunnitelma

Liite 3. Osallistumis- ja kuvauslupa

Liite 4. Draamatuokioiden säännöt

1 JOHDANTO

Lasten osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsi voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Käytännössä lasten osallisuus voi toteutua monella eri tavalla. Lapsen osallisuus lisääntyy, kun hän saa mahdollisuuden valita osallistuuko vai kieltäytyykö. Osallisuuteen liittyy myös se, että lapsi saa tietoa, joiden pohjalta lapsi voi tehdä päätöksiä tai ilmaista näkemyksiä. Lapsi voi tarvita tukea ilmaisuun, mutta siitä huolimatta lapselle on tarjottava vaikuttamismahdollisuuksia. (Oranen 2013.)

Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsen etu on aina oltava ensisijainen päätöksiä tehdessä. (Yleissopimus lasten oikeuksista.) Myös Suomen lainsäädäntö huomioi lasten osallisuuden. Esimerkiksi perustuslain (731/1999) ja lastensuojelulain (417/2007) mukaan aikuisten tulee antaa tietoa lapsille heihin liittyvissä asioissa sekä mahdollistettava se, että myös lapsen näkemys asiasta tulee kuulluksi sekä huomioiduksi. Lainsäädännön määräämät puitteet eivät riitä lasten osallisuuden toteutumiseen, vaan aikuisilta vaaditaan tahtoa ja valmiuksia tehdä yhteistyötä lasten kanssa, kuunnella lapsia ja ottaa heidän mielipiteet huomioon.

Keväällä 2012 keskustelin opinnäytetyön tilaajatahon, yrittäjä Piia Kleimolan, kanssa lasten lisääntyneestä pahoinvoinnista. Lapset voivat huonosti, mutta tukitoimia ja palveluita supistetaan resurssipulan vuoksi. Koska rahaa on rajoitetusti, on tärkeä löytää uusia ja edullisia tapoja kohentaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia.

Luovat ja taidelähtöiset menetelmät lisäävät lasten mahdollisuutta osallistua ja ilmaista itseään. Esimerkiksi draama on monikäyttöistä. Se ei sido itseään paikkaan tai aikaan. Draamaan tarvitaan vain ihmisiä ja tila, johon ihmiset kokoontuvat. Vaikka draamassa ei käytetä kalliita välineitä tai menetelmiä, draaman avulla voi oppia, osallistua ja ilmaista.

Opinnäytetyön idea syntyi ajatuksesta, että draamalla voidaan vaikuttaa lasten hyvinvointiin. Draaman monista mahdollisuuksista minua houkutti ajatus, että tarjoaisin lapsille draaman avulla osallisuuden kokemuksen. Lisäksi halusin toteuttaa jotain sellaista, jossa lasten viesti tavoittaa Kouvolan kaupungin päättäjät. Varhaiskasvatuspal-

velujen ja neuvolatoiminnan palvelupäällikkö Helena Kuusisto myönsi minulle tutkimusluvan opinnäytetyötäni varten 11.3.2013 (liite 1).

Kouvolan kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman 2010–2012 yksi strategisista päämääristä on lasten ja nuorten osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistaminen. Tämän päämäärän saavuttamiseksi kaupunki haluaa lasten ja nuorten osallistuvan heitä koskevien asioiden ja palvelujen suunnitteluun. Opinnäytetyön ajankohtaisuutta lisäävät Kouvolan kaupungin taloustilanne ja sen myötä tulleet organisaatiomuutokset. Syksyllä 2013 Kouvolan kaupunki ilmoitti irtisanovansa 600 kaupungin työntekijää. Kaupungin taloutta yritetään saada kuriin säästökuurilla, joka tulee myös vaikuttamaan lasten ja perheiden palveluihin. Uhkakuvia lasten tulevaisuudesta on käsitelty näkyvästi mediassa.

Opinnäytetyöni alkaa teoriaosalla, jossa käsittelen lasten osallisuutta, sen eri tasoja sekä draaman käyttöä lasten osallisuutta tukevana menetelmänä. Teoriaosuuden jälkeen esittelen opinnäytetyöni tehtävän sekä menetelmän, jota olen opinnäytetyössä käyttänyt. Seuraavassa vaiheessa kuvaan menetelmän käytännön toteutuksen sekä tuon esiin lasten osallisuuden toteutumisen menetelmän eri vaiheissa. Tulokset löytyvät opinnäytetyön loppupuolelta.

2 LASTEN OSALLISUUS

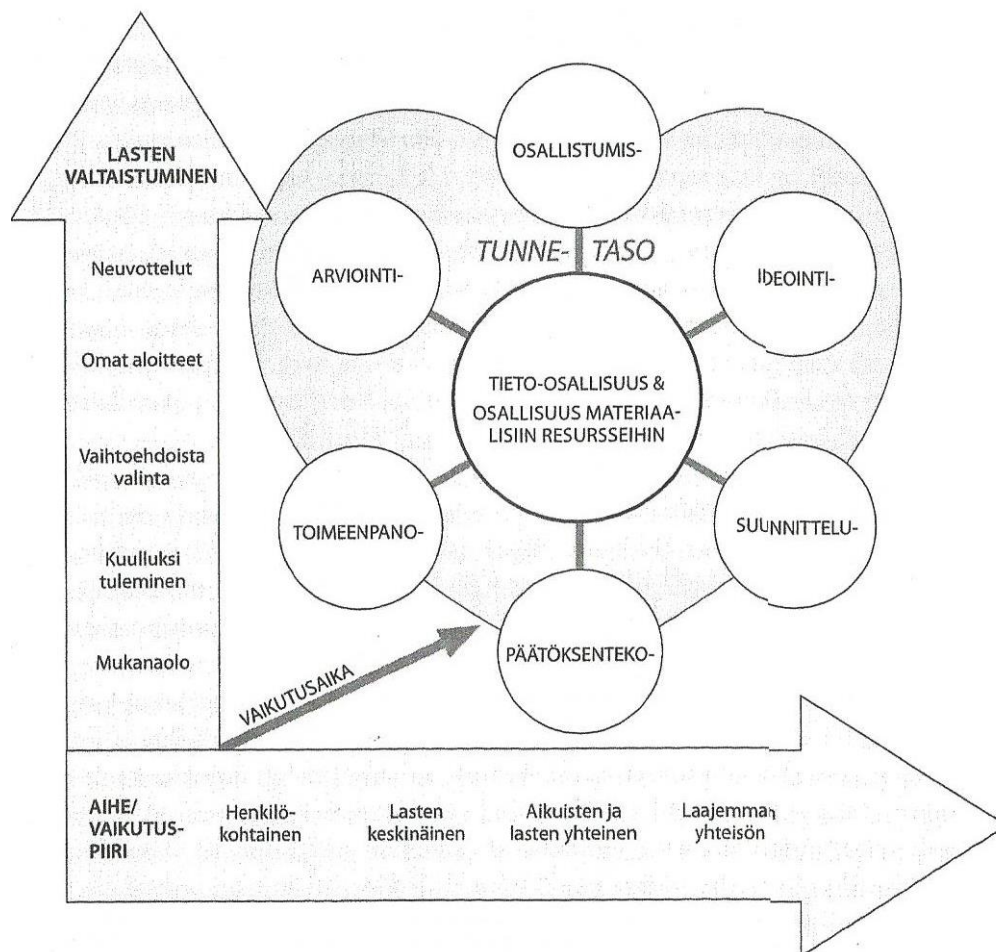
2.1 Osallisuuden taustaa

Suomen perustuslain 2. luvun 6. § mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisina yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystä vastaavasti. Lisäksi Suomi on allekirjoittanut yleissopimuksen lapsen oikeuksista, jossa korostetaan lapsen oikeutta saada tietoa ja tulla kuulluksi itseään koskeviin asioihin lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsilla on oikeus ilmaista vapaasti mielipidettään. Suomalaista varhaiskasvatusta ohjaa ja linjaa Stakesin julkaisema Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005). Sen mukaan varhaiskasvatuksen arvopohja pohjautuu edellä mainittuun lapsen oikeuksien yleissopimukseen. Varhaiskasvatuksessa korostetaan lasten kuulemista ja osallisuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 12–13.)

Osallisuuden (participation) käsite liittyy vahvasti yhteisöllisyyteen. Osallisuuden on katsottu liittyvän muun muassa sosiaalisen syrjäytymisen ja monenlaisen osattomaksi jäämisen ehkäisyyn sekä yhteisön pyrkimyksiin ottaa kaikki jäsenensä tasavertaisesti osaksi yhteisöä. Osallisuudella ei tarkoiteta vain sitä, että yksilöt pääsevät osallisiksi yhteiskunnan palveluista, tapahtumista ja aktiviteeteista, vaan sitä, että hän on päässyt vaikuttamaan palveluiden, tapahtumien ja aktiviteettien sisältöihin ja toteutukseen. (Turja 2012, 46–47.) Vuorovaikutuksen ja toiminnan syntymisen perusedellytys on, että lapsella on kokemus olemassaolosta ja kuulumisesta tasavertaisena jäsenenä ryhmään. Lapsella niin kuin aikuisellakin on tarve päästä yhteyteen ihmisten ja asioiden kanssa. (From & Koppinen 2012, 19–20.)

2.2 Lasten osallisuuden mahdollisuudet

Lasten arki tarjoaa monenlaisia spontaaneja tilaisuuksia sekä myös tietoisesti järjestettyjä mahdollisuuksia lasten osallisuudelle (Turja 2012, 48). Osallisuus voi tarkoittaa esimerkiksi lasten toiveiden huomioimista. Se voi olla myös sitä, että aikuinen muuttaa toimintatapaa lapsilähtöisemmäksi. Esimerkiksi jos lapsilla on mielenkiintoinen ja toimiva leikki kesken, aikuinen voisi antaa lapsille mahdollisuuden jatkaa leikkiä, vaikka aikuinen olisi suunnitellut jotakin muuta toimintaa. Turja (2012, 48–52) on koonnut yhteen erilaisia näkökulmia (kuva 1), joiden avulla lasten osallisuuden moniulotteisuutta käytännössä voidaan tarkastella.

Kuva 1. Lasten osallisuuden moniulotteisuus (Turja 2012, 49)

Lasten osallisuutta voidaan tarkastella lasten valtaistumisen asteen näkökulmasta. Osallisuus voidaan nähdä lasten ja aikuisten välisenä valtasuhteena. Aikuinen antaa lapselle mahdollisuuden osallisuuteen. Osallisuutta voi olla mukana oloa, mutta silloin osallisuus on hyvin rajattua. Lasten omat aloitteet itseään koskevissa asioissa tai neuvotteluihin osallistuminen lisäävät osallisuutta. Pienen lapsen osallisuus alkaa yleensä mukana olosta muiden suunnitelmassa ja toteuttaessa toimintaa. Myös pienelle lapselle voi tarjota vartenotettavia vaihtoehtoja, joista hän voi valita mieluisimman. Vähitellen lapsi voi edetä laajempaan vaikuttamiseen ja lasten ideoihin toimintoihin, joissa aikuiset toimivat avustajina. Osallisuudella on myös ajallinen ulottuvuus. Osallisuus voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista ja vaikutuksiltaan kertaluotoista tai kauaskantoista. Lasten on helpompi päästä vaikuttamaan kertaluonteiseen kuin pysyvään toimintaan. (Turja 2012, 49–51.)

Lasten osallisuuteen vaikuttaa se, kuinka paljon lapsille annetaan tietoa toiminnasta ja ympäristöstä, johon he osallistuvat, ja missä määrin lapset itse voivat vaikuttaa toi-

mintaan ja määritellä omaa osallisuuttaan siinä. Puhutaan ns. tieto-osallisuudesta. Mitä enemmän lapsilla on tietoa toiminnan taustoista tai todellisista tavoitteista ja mitä enemmän he voivat tehdä aloitteita, ideoida ja olla päättämässä toiminnasta, sitä enemmän he kokevat voivansa vaikuttaa. Lasten on vaikea esittää ideoita, suunnitella tai päättää asioista, jos he eivät tiedä riittävästi yhteisönsä toiminnan tavoista, sen elämään säätelevistä asioista, omasta roolistaan sekä yhteiseen käyttöön hankituista välineistä ja materiaaleista tai muista toiminta-mahdollisuuksista. Aikuisen tehtävänä on lisätä lasten tietoisuutta lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. (Turja 2012, 49–51.)

Osallisuuteen kuuluu se, että lapsella on mahdollisuus ideoida, suunnitella, tehdä päätöksiä, toimia, arvioida ja osallistua. Sitä voi kuitenkin rajoittaa materiaaliset resurssit eli käytössä olevat tilat ja välineet. Esimerkiksi päiväkodissa osa leluista voi olla lukkojen takana, lasten ulottumattomissa tai piilossa kaapissa. Piilossa olevien materiaalien olemassaolosta ei myöskään aina tiedetä. (Turja 2012, 51.)

Lasten osallisuuteen kuuluvat myös osallisuuden aihe ja vaikutuspiiri eli keitä kaikkia tilanne, toiminta tai asia koskee. Lasten osallisuuden helpoin ja tunnetuin taso on henkilökohtaisiin asioihin osallistuminen. Lapsi pääsee usein vaikuttamaan siihen, mitä hän juo, miten paljon syö tai mitä leikkii ja puuhailee. Vapaat leikkihetket tarjoavat lapselle mahdollisuuden päästä valitsemaan toiminnan ja leikin itse tai yhdessä toisten lasten kanssa. (Turja 2012, 49–50.) Turjan (2012, 50) mukaan lapset harvoin pääsevät yhdessä aikuisten kanssa neuvottelemaan ja päättämään yhteisistä asioista. Uskon tässä olevan päiväkotien välisiä kulttuurieroja. On päiväkoteja, joissa lasten osallisuuden huomioiminen on kirjoitettu päiväkodin toimintasuunnitelmaan.

Lasten osallisuus laajemmassa yhteisössä tarkoittaa esimerkiksi lasten osallistumista päiväkodin pihapiirin, leikkipuiston tai uuden päiväkodin suunnitteluun (Turja 2012, 50). Iisalmen kaupunki ja Lastenkulttuurikeskus / Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastu suunnittelivat yhdessä erään päiväkodin lasten kanssa lähelle rakennettavan leikkipuiston. Projektiin osallistuneet lapset olivat 1–7-vuotiaita. Lapset toivat esiin kuvan unelmien leikkipuistosta piirtämällä, maalaamalla ja pienoismalleja rakentamalla. Lopulta lapset rakensivat yhden yhteisen pienoismallin. Lopputuloksena syntyi lasten pienoismallin kanssa lähes identtinen leikkipuisto. Joitakin muutoksia oli turvallisuussyistä täytynyt tehdä. (Virkki 2007, 41.)

Lasten osallistuminen kunnallistason politiikkaan heitä itseään koskevilla asioilla on haasteellista. Suomeen on vuodesta 1995 perustettu kuntiin nuorten äänten kanaviksi omia nuorisovaltuustoja. Kuusi vuotta myöhemmin perustettiin ensimmäinen paikallinen Lasten Parlamentti, joka tarjoaa vaikuttamiskanavan 7–13-vuotiaille lapsille. Nuorisovaltuustot ja Lasten Parlamentit tekevät aloitteita kunnan tai kaupungin elimille. Joillakin paikkakunnilla nuorisovaltuustojen edustajat saavat olla läsnä puheoikeudella kaupungin hallintoelimissä kuten lautakunnissa. Nuorisovaltuustot ja Lasten Parlamentit toimivat perinteisen puoluepolitiikan ulkopuolella. (Nuorisovaltuustot ja Lasten Parlamentit 2008.) Näiden tavoitteena on lasten näkemysten sekä lasten näkökulmien ja tärkeysjärjestysten ottaminen huomioon yhteiskunnan päätöksenteossa. Tarkoituksena on, että lapset pääsevät vaikuttamaan, mutta myös virkamiehet voivat kysyä lasten mielipidettä. (Raportti lasten vaikuttamistoiminnasta 2008–2009, 4.) Alle seitsemänvuotiaalle lapsille ei ole tarjolla vastaavaa vaikuttamismahdollisuutta.

Käytännössä leikki-ikäisten lasten osallisuus tarkoittaa useimmiten esimerkiksi sitä, että lapsi saa itse valita osallistuuko vai kieltäytykö. Lapsi saa tehdä itsenäisiä päätöksiä. Esimerkiksi lapsi voi valita itse leikkinsä. Lapselle annetaan tietoa lasta koskevilla asioilla. Lapsen ikä- ja kehitystaso tulee huomioida, mutta lapsia tai heidän näkemyksiä ei tule aliarvioida. Lasten osallisuutta voidaan tukea, kun lapsi saa vaikuttaa meneillään olevaan prosessiin. Lasten näkemyksestä voi olla hyötyä esimerkiksi uuden leikkipuiston suunnittelussa. Aikuisten tulee sallia ja mahdollistaa lasten itsenäisten ajatusten ilmaiseminen. Lapsilla on oikeus saada tukea ilmaisuun. (Oranen 2013.)

2.3 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Stenvall ja Seppälä (2008) ovat tutkineet, miltä osallisuus näyttää pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, miten päiväkodit määrittävät osallisuuden ja miten ne siihen suhtautuvat. Tutkimuksessa selvitettiin myös lasten vaikutusmahdollisuuksia sekä osallisuuden lisäämisen edellytyksiä. Tutkimus toteutettiin lähettämällä sähköisesti kysely pääkaupunkiseudun kunnallisille päiväkodeille. Yhteensä kyselyitä lähetettiin 163. Kyselyyn vastasi 61 päiväkotia. (Stenvall & Seppälä 2008, 8.)

Tutkimuksen perusteella kasvatushenkilökunta määritteli osallisuuden kolmella eri tavalla: osallisuus lapsen arjessa, osallisuus aikuisen työvälineenä sekä osallisuus ryhmätoimintana. Osallisuudella lapsen arjessa tarkoitetaan sitä, että lapsi nähdään aktiiv-

visena toimijana. Lapsen ideoita arvostetaan ja lasta kuunnellaan. Lapsen katsotaan olevan tärkeä osa päiväkodin arkea, ei pelkästään toiminnan kohde. Osallisuus aikuisen työvälineenä tarkoittaa sitä, että osallisuus on osa aikuisen työtä ja aikuinen toimii joko osallisuutta tukevasti tai sitä heikentävästi. Osallisuus voi tarkoittaa sitä, että lapselle annetaan mahdollisuus vapaaseen leikkiin tai järjestetään lasten kokouksia. Lapsen osallisuus ryhmätoimintoina tarkoittaa lapsen ja aikuisen tasavertaisuutta. Se korostaa yhteistoiminnallisuutta sekä ryhmätoimintoja. Lapset ja aikuiset toimivat yhdessä, molemmat omien kykyjensä ja taitojensa mukaan. Lapset ja aikuiset voivat yhdessä toimia ja oppia toisiltaan. (Stenvall & Seppälä 2008, 10–17.)

Tutkimuksen mukaan päiväkodin kasvatushenkilöstö ei nähnyt lasten osallisuutta pelkästään positiivisena asiana. Henkilöstö on miettinyt mm. sitä, hyötyykö lapsi osallisuudesta tai siitä, että lapsi saa päättää asioista, joista aikuisen kuuluu päättää. Lapsi ei koe osallisuuden lisäämisen olevan pois aikuisilta tai vähentävän aikuisen roolia. Osallisuuden mahdollisuudesta huolimatta lapsi tarvitsee hoivaa ja huolenpitoa. Osa tutkimukseen vastaajista näki osallisuuden vain isompien lasten mahdollisuutena. Osallisuus on erilaista eri-ikäisillä. Pienten lasten kanssa osallisuuden toteutuminen vaatii aikuiselta luovuutta. Osallisuuden mahdollistaminen lapselle vaatii ennen kaikkea kasvatushenkilöstöltä asennetta. Vaikka lasten osallisuus lisääntyisi koko yhteiskunnan tasolla entistä enemmän, se ei tarkoita lapsuudesta luopumista. Lasten osallisuus ei vaadi lapsia osallistumaan aikuisten asioihin, vaan korostaa lasten oman maailman tuottamien ideoiden merkitystä ja sitä, että lasten ideat ovat usein luovia ja käytökelpoisia. (Stenvall & Seppälä 2008, 14–19.)

Päiväkodeissa lasten osallisuutta tulisi lisätä parantamalla lasten vaikutusmahdollisuuksia. Sisäistä toimintakulttuuria muuttamalla lasten ja aikuisten väliset valtasuhteet tasoittuvat. Koulutus ja käytännölliset työtavat taas mahdollistavat toimintakulttuurin muutoksen. (Stenvall & Seppälä 2008, 40.)

2.4 Draama osallistaa

Leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alueisiin liittyvä ilmaiseminen ovat lapselle luontaisia tapoja toimia ja ajatella. Ne lisäävät lapsen osallistumismahdollisuuksia. Lapsen toimiessa itselleen mielekkäällä tavalla lapsi ilmentää ajatteluaan ja tunteitaan. Seuraamalla lapsia vanhemmat, varhaiskasvattajat ja lasten asioista vas-

taavat saavat tietoa lasten maailmasta ja ajattelusta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 21.)

Lapselle taiteen eri muodot ovat tuttu tapa tutkia maailmaa. Lasta yksilönä tai yhteisön jäsenenä kasvattaa sellainen taidekasvatuksellinen toiminta, joka lähtee lapsen aistisesta maailmasuhteesta ja kunnioittaa lapsen omaa ilmaisua sekä pitää lasta osallisena yhteiseen kulttuuriin. Kun lapsella on mahdollisuus ilmaista vapaasti itseään, syntyy vuorovaikutusta, jota lapsi määrittää. (Pääjoki 2012, 112–121.)

Valtakunnallinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005, 24) määrittelee draaman osaksi taiteellista kokemusta ja ilmaisua. Draama tai draamakasvatus käsitteillä tarkoitetaan varhaiskasvatuksen opetuksessa toteutettavia prosesseja, joissa käytetään teatterin dramaturgisia keinoja, roolien, ajan, paikan ja tilan manipulointia, mutta ei välttämättä tähdätä ulkopuoliselle yleisölle tehtävään esitykseen. Draamakasvatus on taidekasvatuksen muoto, ja se usein määrittyy osallistavan teatterin lajiksi. (Toivanen 2010, 8.)

Draama eroaa esittävästä teatterista siten, että esittävässä teatterissa tähdätään ulkopuoliselle yleisölle esittämiseen ja toiminnan keskiössä on esityksen valmistaminen. Draamassa keskitytään yhdessä toimimiseen. Draamakasvatus yhdistää leikin ja kasvatuksen teatterin muotoon. Siinä esimerkiksi päiväkodin leikkihuone muuttuu yhteisestä sopimuksesta ajoittain kuvitteelliseksi tilaksi ja todellinen aika kuvitteelliseksi ajaksi, jossa lapset voivat aikuisen johdolla toimia rooleissa. (Toivanen 2010, 8–9.)

Lapsella on luonnostaan halu leikkiä ja luoda rinnakkaistodellisuuksia. Leikin, draaman ja teatterin avulla lapsi kertoo tarinoita itsestään, toisistaan ja maailmasta, joka lasta ympäröi. Leikissä syntyneillä tarinoilla on merkitys. Niiden kautta lapsi ymmärtää itseään ja ympäröivää maailmaa. (Heikkinen 2005, 23.) Draaman leikillisyyden avulla lapset voivat käsitellä vakavia ja vaikeita asioita kuten erilaisuus, kiusaaminen tai päivähoidon vaatimukset lapselle (Toivanen 2010, 8).

Draaman vahvuus on siinä, että draamassa voidaan toimia kahdessa todellisuudessa, sekä todellisessa että kuvitteellisessa maailmassa. Rooleissa toimiminen mahdollistaa erilaisten näkökulmien tarkastelun. Osallistuessaan draamaan lapset luovat kumpaakin todellisuutta yhdistäen oman elämänsä kannalta tarkoituksellisia uusia merkityksiä. Se luo mahdollisuuden lapselle tarkastella ja käsitellä suhdettaan ympäröivään maail-

maan. (Toivanen 2010, 11–12.) Sadutukseen verrattuna draama on kehollisempaa ja monipuolisempaa. Sadutus on narratiivinen menetelmä, jonka avulla kuunnellaan lasta. Lapsi tai lapsiryhmä kertoo tarinaa, jonka aikuinen kirjaa ja lukee kertojalle. Tämän jälkeen kertojan on mahdollista tehdä vielä muutoksia satuun. (Sadutus 2012.) Draamassa voidaan hyödyntää tätä samaa tekniikkaa, mutta draama mahdollistaa myös esimerkiksi erilaisten roolien kokeilun.

Draama soveltuu erityisesti varhaiskasvatukseen, koska kyse on kasvatuksen ja rooli-leikin yhdistämisestä. Kaikki, mikä näkyy leikissä, on lapselle merkityksellistä. Draamassa kasvattaja hyödyntää lasten leikkitaitoja tuoden siihen opetuksellisen tai kasvatuksellisen sisällön. Draama kehittää lapsen kokonaisilmäilyä ja kielellisiä valmiuksia. Draamassa lapsi käyttää välineenä omaa kehittyvää ajatteluaan, kehoisuutta ja kieltä, joilla hän luo käsitteitä kokemuksille ja merkityksille. (Toivanen 2010, 10–16.)

Brittiläinen näytelmäkirjailija Edward Bond on kirjoittanut yhden merkittävimmistä syistä sille, miksi draamaa tarvitaan kasvatuksessa. Kasvatuksen tehtävä on auttaa lapsia löytämään merkityksiä, jotta he voivat olla aktiivisia elämälle. Bondin mukaan ihmisen psyykellä on dramaturginen rakenne: ensin lapsi on itsekeskeinen, mutta oppii pian näkemään itsensä osana maailmaa. Jotta lapsista voi tulla ajattelevia ja kriittisiä yhteiskunnan jäseniä, heille tulee antaa kasvatuksessa mahdollisuus hallita omaa oppimistaan. Tunne oman oppimisen hallinnasta syntyy, kun kasvatuksessa annetaan tilaa lasten omille ideoille. Samalla on kuitenkin pyrittävä luomaan erilaisia oppimisen kehyksiä. (Heikkinen 2005, 19–20.)

2.5 Draaman käyttö osallisuutta lisäävänä tutkimus- ja kehittämismenetelmänä

Draamaa on käytetty menetelmänä varhaiskasvatukseen liittyvissä tutkimuksissa sekä kehittämistehtävissä osallisuuden näkökulmasta. Saarikankaan ja Tolosen (2012) laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena oli tehdä näkyväksi lasten kokemusmaailmaa osallisuudesta. Opinnäytetyössä haluttiin tuoda lapsen ääni ja kokemus kuuluviin ja tuottaa tietoa, joka mahdollistaa kasvatustyön kehittämistä työelämässä. Tutkimus toteutettiin päiväkodissa näytelmäprosessin yhteydessä. Tutkimuksen kohderyhmänä oli 20 näytelmäprosessiin osallistunutta lasta. Kuutta heistä haastateltiin yksilöllisesti ja kaikki lapset osallistuivat ryhmähaastatteluun. Tutkimustulosten mukaan lapset kokevat näytelmät ja näytelmäprosessin mieluisena tekemisenä. Näytelmän tekemisessä

tärkeiksi tekijöiksi nousi mukana olo ja yhdessä tekeminen. Lapsilla oli mahdollisuus osallistua näytelmäprosessin kulkuun. Tutkimuksen tarpeellisuutta perusteltiin sillä, että se lisää lasten osallisuutta. (Saarikangas & Tolonen 2012.)

Hiltusen ja Korhosen (2012) opinnäytetyön tavoitteena oli draaman keinoin tukea lasten osallisuutta päiväkodissa. Opinnäytetyö oli toiminnallinen, jossa kuukauden ajan päiväkodin pienryhmälle ohjattiin draamaprosessia huomioiden lasten osallisuus koko prosessin ajan. Opinnäytetyön tuloksista selviää, että osallisuutta saatiin tuettua. Lasten palautteet suuntasivat draamaprosessin toimintaa ja käytetyt menetelmät oli suunniteltu lapsilähtöisesti. Lasten äänet pääsivät kuuluviin ja lapset pääsivät toteuttamaan itseään. Draamaprosessin loppua kohden lasten osallisuus tuli näkyvämmäksi. Osallisuus ilmeni lapsista erilailla temperamentista riippuen. (Hiltunen & Korhonen 2012.)

Pennanen ja Rauhala (2010) arvioivat opinnäytetyössään draaman menetelmän toimivuutta eettisyyskasvatuksessa varhaiskasvatuksessa. Kahdeksan draaman ohjauksetta videokuvattiin ja purettiin havaintolomakkeelle. Aineistoa täydennettiin keräämällä päiväkodin henkilökunnalta palaute. Opinnäytetyön tulosten mukaan draama toimii eettisyyskasvatuksen välineenä. Draamatuokiot herättivät lapsissa paljon ajatuksia ja tunteita. Opinnäytetyössä tuodaan esiin myös se, miten luovat toimintatavat tuovat lapsen äänen esiin. (Pennanen & Rauhala 2010.)

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

3.1 Kehittämistehtävä

Opinnäytetyöni tavoitteena on lisätä leikki-ikäisten lasten osallisuutta. Tavoitteena on tuoda lasten ääni kuuluviin ja antaa heille mahdollisuus vaikuttaa. Opinnäytetyön tarkoitus on mahdollistaa lasten eritasoinen osallisuus aina draamatuokioista kunnallistason päätöksentekoon.

Tarkastelen opinnäytetyössäni myös sitä, lisääntykö lasten osallisuus draaman avulla. Arvioin, miten draamaharjoitukset ja draamaharjoituksista koostuva draamatuokioprosessi vaikuttivat lasten osallisuuteen. Tavoitteenani on selvittää, millaista on leikki-ikäisten lasten osallisuus tässä työssä toteutetuissa draamaharjoituksissa.

3.2 Toteutusympäristön kuvaus

Kouvola on 87 000 asukkaan kaupunki Kymenlaaksossa. Vuonna 2009 Elimäen, Anjalankosken, Jaalan, Kouvolan, Kuusankosken ja Valkealan kuntaliitoksen myötä muodostui uusi Kouvola. Kouvolan läpi virtaa Kymijoki. (Tietoa Kouvola.)

Kouvolassa kaupungin päiväkoteja ja ryhmäperhe-päiväkoteja on yhteensä 75 eri puolella Kouvola. Noin sata perhepäivähoitajaa työskentelee omassa kodissaan. Tämän lisäksi Kouvolassa toimii kymmenen yksityistä päiväkotia ja yksi yhteinen ryhmäperhepäiväkoti. Päivähoitoa annetaan perheen tarpeen mukaan osa- tai kokopäivähoitona. Vuorohoidossa on tarvittaessa mahdollisuus hoitoon iltaisin, öisin ja viikonloppuisin vanhempien työstä tai opiskelusta johtuen. (Varhaiskasvatus.)

Varhaiskasvatusyksiköissä noudatetaan yksikkökohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia. Esiopetukseen on laadittu kuntakohtainen esiopetussuunnitelma, jonka perusteella jokainen esiopetusyksikkö on laatinut oman esiopetussuunnitelmansa. Suunnitelmat ovat nähtävissä yksiköissä ja ne ovat valtakunnallisten varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen perusteiden mukaiset. (Varhaiskasvatus.)

Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä kouvoolalaisen päiväkodin kanssa. Päiväkoti sijaitsee kahdessa eri toimipisteessä. Toimipisteessä, jossa opinnäytetyö toteutetaan, on päivähoitossa 1–4-vuotiaita lapsia. Maaliskuussa 2013 päiväkodissa oli kirjoilla 14 lasta. Lisäksi toimipiste toimii useille lapsille varahoitopaikkana. Kyseinen päiväkotitarjoaa päivähoitonsa lisäksi myös vuorohoitoa. Tämän vuoksi lasten ryhmäkoko vaihtelee päivittäin ja kellonajoittain. (Honkanen 8.3.2013.)

Päiväkodin tilat sijaitsevat uudehkossa omakotitalossa. Kodinomaisiin tiloihin kuuluu keittiö, yksi oleskelutila sekä leikki- ja makuuhuoneita. Lisäksi päiväkodilla on käytössä iso aidattu piha-alue. Opinnäytetyö toteutetaan päiväkodin oleskelutilassa.

3.3 Osallistuva havainnointi

Opinnäytetyössä käytetään menetelmänä osallistuvaa havainnointia. Osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitetaan havainnointia, jota voidaan tehdä joko tutkimuskohteen luonnollisessa ympäristössä tai järjestetyissä tilanteissa. Tutkimusote osallistuvassa havainnoinnissa on refleksiivinen. Refleksiivisyys kertoo tutkittavien ja tutkijan väli-

sestä vuorovaikutuksesta. Osallistuvaa havainnointia käytetään erityisesti käyttäytymisen ja toiminnan kuvaamiseen ja ymmärtävään tulkitsemiseen. Tutkimusmenetelmänä se on joustava ja soveltuu muuntuvien tilanteiden tutkimiseen. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkimuskohdetta ei irroteta ympäristöstään, vaan olennaista on säilyttää tuntuma tutkimuskohteeseen kokonaisuutena. Se sopii sellaisten ongelmien tutkimiseen, joista ei ole etukäteen paljon tietoa. (Törrönen 1999, 221–222.)

Osallistuva havainnointi edellyttää jatkuvaa ja intensiivistä havainnointia, kuuntelua, katselua ja keskusteltua. Siinä keskitytään vuorovaikutustilanteisiin ja niissä syntyneisiin haastatteluihin, muistiinpanojen tekemiseen ja niiden analysointiin. Osallistuvan havainnoinnin tunnistaa siitä, että tutkija tarkkailee omia ja muiden reaktioita ja yrittää kestää sen, että tuntee itsensä sekä osalliseksi että ulkopuoliseksi. Sen lisäksi hän ilmaisee tiedostetusti sen, mikä muilta jää huomaamatta tai mitkä muut ottavat annettuna. Tutkija vertaa ja reflektoi omaa toimintaansa suhteessa laajempaan kokonaisuuteen. Hän kirjoittaa muistiinpanoja siitä, mitä näkee tai kokee. (Törrönen 1999, 222.)

3.4 Draamatuokioprosessi

Osallistuvaan havainnointiin pohjautuen kehitin draamaa soveltavan menetelmän. Aloitin menetelmän kehittämisen perehtymällä siihen, miten lasten osallisuutta voitaisiin lisätä. Draama on yksi osallistavista menetelmistä. Draaman käyttö on itselleni tuttua, joten sen käyttäminen opinnäytetyön menetelmänä tuntui mielekkäältä.

Leikki-ikäisille itsensä ilmaiseminen draaman avulla voi olla vierasta, joten halusin antaa lapsille mahdollisuuden tutustua draamaan. Koska tavoitteenani oli lasten osallisuuden lisääminen, katsoin pääseväni parhaaseen lopputulokseen useamman kerran draamatuokioilla kuin yhden kerran draamatunnilla. Päädyin kehittämään draamatuokioprosessin, jonka aikana lasten osallisuus lisääntyy (kuva 2). Draamatuokioprosessi sisältää kuusi draamatuokiota sekä esityksen. Draamatuokioiden määrä syntyi kysymyksistä, jotka loivat perustan prosessille. Kysymykset ovat *Keitä olette?*, *Mikä tämä paikka on?*, *Mitä täällä tehdään?*, *Miksi te olette täällä?*, *Mitä te haluatte sanoa?* ja *Mitä teille kuuluu?*. Muodostin runkokysymykset kirjoittamalla muistilapuille kysymyksiä, joita kysytään silloin, kun on kiinnostunut siitä, kuka toinen ihminen on tai mitä hän ajattelee. Runkokysymykset muodostivat pohjan draamatuokioille. Jokainen kysymys vastaa yhtä draamatuokioprosessia. Kysymyksen avulla määrittelin jokaiselle draamatuokiolle tavoitteen.

Kuva 2. Leikki-ikäisten lasten osallisuus lisääntyy ja laajenee draamatuokioprosessin aikana

Tavoitteiden asettamisen jälkeen suunnittelin draamatuokioille sisällöt. Kävin ensin läpi erilaisia draamaharjoituksia. Draamaharjoitusten suunnitteluun käytin Toivasen (2010) teosta *Kasvuun! Draamakasvatusta 1–8-vuotiaille*, Sinivuoren ja Sinivuoren (2001) teosta *Esiripusta aplodeihin – opas harrastajateatteriohjaajille ja ilmaisukasvat- tajille*, Pätäri-Rannilan, Varjuksen, Rinneahon ja Sinivuoren (2005) teosta *Draama- kasvatuksen käsikirja koululaisten iltapäivätoimintaan* sekä Valkeapään (2011) teosta *Pomppivat paput – ryhmätoimintaa pienille ja isoille*. Draamaharjoituksia suunnitel- lessa hyödynsin myös Owensin ja Barberin (2010) teosta *Draamakompassi – prosessi- draaman suunnittelu, käytännön työskentely, arviointi ja reflektointi*, Heleniuksen, Jäälinojan ja Sormusen (2000) teosta *Sesam! Avaimia esiopetuksen draamapedago- giikkaan* sekä Rooyackersin (1994) teosta *Draamaleikkikirja*.

Kirjoitin muistilapulle harjoitukset, jotka sopivat alle kuusivuotiaalle. Kirjoitin myös sen, miten harjoitus lisää osallisuutta. Lisäksi valitsin harjoituksia, jotka toimivat tu- tustumis-, lämmittely- tai loppuharjoituksena. Kun harjoituksia oli kertynyt 46, siirsin harjoituksen aina sen tavoitteen ja kysymyksen alle, johon se mielestäni vastasi par- haiten. Yhden kysymyksen ja tavoitteen alle saattoi tulla useampia draamaharjoitus- vaihtoehtoja, ja yhdellä harjoituksella oli mahdollista vastata useampaan kysymyk- seen. Huhtikuussa 2013 testasin joitakin draamaharjoituksia lapsiryhmällä. Testiryh-

män lapsista kukaan ei ollut hoidossa yhteistyöpäiväkodissa. Testiryhmän lapset olivat iältään 1–7-vuotiaita, ja heitä oli yhteensä kuusi.

Seuraavassa vaiheessa yhtenäistin draamatuokioita. Päätin draamatuokion kestoksi noin 45 minuuttia lasten ikä- ja kehitystasosta johtuen. Halusin luoda draamatuokiolianteesta lapselle turvallisen ja selkeän, joten tein draamatuokiolle rungon. Määrittelin draamatuokion sisällöksi alkupiirin, lämmittelyleikin, toimintavaiheen, loppurentoutuksen ja lopetuspiirin. Lisäksi valitsin maskotin, Kimmo Kilpparin, jonka tehtävä oli yhdistää draamatuokioita (kuva 3). Kimmo Kilpparin tehtävä oli kuljettaa draamatuokiota eteenpäin, mutta olla myös merkki siitä, että nyt lapset ovat draamatuokiossa.

Kuva 3. Kimmo Kilpparin tehtävä on kuljettaa draamatuokioprosessia eteenpäin

Kun olin strukturoinut draamatuokioiden sisältöä, valitsin aiemmin lajitelluista draamaharjoituksista sellaiset harjoitukset, jotka yhtenäistivät draamatuokion sisällön. Draamaharjoitusten piti sopia draamatuokion tavoitteeseen. Viidennen ja kuudennen draamatuokion jätin avoimeksi, koska halusin antaa lapsille mahdollisuuden vaikuttaa näiden draamatuokioiden sisältöihin. Tämän jälkeen kirjoitin draamatuokiosuunnitelman (liite 2).

Draamatuokioprosessiin sisältyi draamatuokioiden lisäksi yksi esitys, jonka tavoitteena oli mahdollistaa lasten ideoiden ja ajatusten kuuleminen sellaisille, jotka eivät ole osallistuneet draamatuokioihin. Esitys koottiin draamaharjoituksista, joita draamatuokioissa on tehty. Draamaharjoituksista, jotka olivat lasten mielestä parhaita ja toivat parhaiten lasten näkemystä esiin, tehtiin draamaharjoituskooste eli esitys.

Opinnäytetyön alkuperäisenä tavoitteena oli, että draamaharjoituksista koottu esitys esitettäisiin Kouvolan kaupungin päättäjille. Jo suunnitelmavaiheessa selvisi, ettei lasten esiintymistä päättäjille ole helppo toteuttaa, joten sovimme päiväkodin henkilökunnan kanssa, että esitys tapahtuisi ainakin päiväkodin kevätjuhlassa lasten vanhemmille. Jatkoin kuitenkin selvittämistä, millaisia mahdollisuuksia lapsilla on tavata päättäjät.

Tavoittelin eri kunnallisvaltuutettuja sekä lasten ja nuorten lautakunnassa istuvia puhelimitse sekä sähköpostilla. Lisäksi myös opinnäytetyöntilaaja oli yhteydessä tuntemiinsa päättäjiin. Vähäiset resurssit ja tiukat kokouskäytännöt kuitenkin estivät lasten esiintymisen. Tästä syystä tein draamatuokioprosessiin muutoksia kesken toteutuksen. Suunnittelin seitsemännen draamatuokion, jonka tavoitteena oli kirjoittaa kirje yhdessä lasten kanssa Kouvolan kaupungin lasten ja nuorten lautakunnalle.

Jotta lasten osallisuus tuli huomioitua kokonaisvaltaisesti, lapset osallistuivat draamatuokioprosessin arviointiin. Jokainen draamatuokio päättyi loppupiiriin, jossa lapset kertoivat harjoituksista. Lisäksi lapset piirsivät draamatuokioista. Myös päiväkodin henkilökunta arvioi draamatuokioita kysymysten avulla. Kysyin päiväkodin henkilökunnalta, toteutuiko lasten osallisuus heidän mielestään draamatuokioprosessin aikana, miten draamatuokiot vaikuttivat lasten osallisuuden huomioimiseen päiväkodissa, miten draamatuokiot vaikuttivat lapsiin ja millaista keskustelua henkilökunta kävi lasten vanhempien kanssa draamatuokioihin liittyen. Lisäksi vanhemmat saivat mahdollisuuden arvioida draamatuokioprosessia päiväkodin kevätjuhlassa.

Jokaisen draamatuokion jälkeen tein muistiinpanot draamatuokion kulusta sekä lasten mielipiteistä ja ajatuksista. Muistiinpanoihin kirjoitin draamatuokion tai esityksen kulun, lasten reaktiot sekä tunteet ja ajatukset, jota draamatuokio tai esitys minussa herätti. Lisäksi arvioin omaa toimintaani lasten osallisuuden tukijana. Muistiinpanot tein ranskalaisilla viivoilla ja niitä syntyi yhteensä 11 sivua. Lisäksi muistiinpanojani tukivat draamatuokioiden aikana otetut valokuvat sekä lasten piirustukset. Opinnäytetyön

kirjoitusvaiheessa analysoin muistiinpanot poimimalla sieltä kommentteja, jotka ovat liittyneet lasten osallisuuden toteutumiseen. Lasten, päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien arviot sekä tekemäni muistiinpanot muodostavat opinnäytetyön tuloksen.

4 DRAAMATUOKIOPROSESSI LASTEN KANSSA

4.1 Ensimmäinen draamatuokio: Keitä te olette?

Ensimmäinen draamatuokio pidettiin päiväkodissa huhtikuussa 2013. Siihen osallistui neljä lasta ja yksi aikuinen päiväkodin henkilökunnasta. Kolme lapsista oli kolmevuotiaita, yksi nelivuotias. Kaksi päivää ennen draamatuokiota sain tiedon, kuinka monta lasta draamatuokioon osallistuu. Draamatuokiosuunnitelmaa tehdessä olin arvioinut lapsiryhmän isommaksi, joten tein draamatuokiosuunnitelmaan muutoksia. Vaihdoin hedelmäsalaatti-harjoituksen improvisaatioharjoitukseen. Päiväkodille saapuessani tarkistin lasten vanhempien allekirjoittamat osallistumis- ja kuvausluvut (liite 3).

Draamatuokio alkoi sillä, että pyysin lapsia istumaan piiriin. Kerroin lapsille kuka olen ja miksi olen päiväkodilla. Lapset kertoivat minulle, keitä he ovat. Kysyin tietävätkö lapset, mitä draamatuokio tarkoittaa. Lapsille käsite oli vieras, joten kävimme läpi, että se on leikkimistä ja esittämistä. Esittelin lapsille myös Kimmo Kilpparin ja kerroin Kimmon tulevan joka kerta kanssani vierailulle.

Ensimmäisenä harjoituksena oli keksiä draamatuokionimet ja liike. Ohjeistin lapsia keksimään draamatuokionimen siten, että nimessä pitää olla lapsen lempiasia. Esimerkiksi Kimmo Kilppari pitää uimisesta, joten Kimmon nimeksi tuli Kimmo Uimari. Kimmon liike oli hyppyliike, joka tehtiin heti nimen sanomisen jälkeen. Kun jokaiselle oli keksitty nimi ja liike, toistimme yhdessä toistemme nimet ja liikkeet. Lapset osallistuivat harjoitukseen aktiivisesti. Lasten lempiasioiksi nousivat surffaus, kukat, päärynä, vanilja ja lumiukot.

Seuraava harjoitus lähti Kimmo Kilpparin tarinasta. Pyysin lapset taakseni seisomaan. Olimme veneessä. Kimmo Kilppari kertoi tarinaa, jossa joukko ihmisiä lähti veneretkelle Tyynelle valtamerelle Kimmon kotiseudulle. Ensin sää oli kaunis, mutta pikkuhiljaa alkoi tuulla ja lopulta nousi myrsky. Vene kaatui ja venekuntalaiset joutuivat uimaan autiolla saarelle. Autiosaari oli pieni ahdas alue, jonne kaikkien oli mahduttava. Siellä esittäydyimme toisillemme vielä kerran.

Etenimme suunnitelman mukaan ja istuimme alas miettimään sääntöjä draamatuoki-
oille. Ensin mietimme yhdessä lasten kanssa, minkälaisia sääntöjä on olemassa. Mie-
timme mitkä voisivat sopia draamatuokiolle. Lapset eivät osanneet oma-aloitteisesti
sopivia sääntöjä tuoda esiin, joten kyselin päiväkodin säännöistä. Lapset kertoivat,
ettei päiväkodissa saa kiusata ketään. Sovimme, että noudatamme päiväkodin sääntö-
jä. Ehdotin lapsille, että draamatuokioissa mikään ei ole väärin, vaan kaikki mitä sano-
taan tai tehdään, on oikein. Kukaan ei voi epäonnistua. Koska asia oli vaikea lasten
käsittää, päädyin palamaan aiheeseen seuraavalla kerralla siten, että olen kuvittanut ja
kirjoittanut säännöt valmiiksi.

Draamatuokiosuunnitelmassa olin suunnitellut, että istumisen jälkeen lapset pääsevät
liikkeelle hedelmäsalaatti-leikin avulla. Lasten osallistujamäärästä johtuen päädyin
vaihtamaan harjoituksen improvisaatioharjoitukseen. Kysyin lapsilta tarkemmin hei-
dän lempipuuhiä, lempiruokia ja lempieläimiä. Kirjoitin lasten lempiasiat ylös ja tä-
män jälkeen merkistä esitimme yhdessä jotakin lasten tuottamista asioista. Esittäminen
loppui sovittuun merkkiin. Lasten lempipuuhiä olivat surffaaminen ja uiminen. Lem-
piruuiksi lapset kertoivat spagetin, nakkikeiton, riisin, suolakurkun, makaronin ja veri-
letut. Lempiherkkuja lasten mielestä olivat jäätelö, suklaa, vadelma ja tikkari. Lem-
pieläimiä olivat pupu, kissa, karhu ja orava.

Draamatuokio lopetettiin rentoutusharjoitukseen. Lapset makasivat lattialla ja kun sa-
noin jäätyy, lapset jännittivät itsensä jääpuikoksi. Kävin jokaisen lapsen luona yksitel-
len testaamassa jäätymisastetta. Kun lapset olivat jäätyneet, sanoin ”sulaa”, jolloin
lapset makasivat lattialla vesilätäkköinä eli rentoina. Harjoitus toistettiin muutamia
kertoja ja tavoitteena oli luoda selkeä lopetus draamatuokiolle. Kyselin lopuksi lasten
mielipidettä draamatuokiosta. Lasten mielestä hauskinda oli ollut esittää kissaa ja leik-
kiä jääpuikkoa.

Ensimmäinen draamatuokio oli jännittänyt joitakin lapsia. Erään lapsen vanhempi oli
kertonut lapsen pohtineen jo kotona, mitä draamatuokiossa tapahtuu. Lasten jännitys
näkyi draamatuokion aikana motorisena levottomuutena ja ujoutena. Tuttu päiväkodin
aikuinen toi lapsille turvaa jännittävässä tilanteessa. Myös Kimmo Kilppari poisti jän-
nitystä. Lapset mielellään kuuntelivat Kimmon tarinoita ja silittivät Kimmoa. Lapset
seurasivat innolla draamatuokiota ja vastailivat kysymyksiin, joita heille esitin. Tun-
nelmaltaan draamatuokio oli iloinen.

Ensimmäinen draamatuokio jännitti myös minua, mutta draamatuokion jälkeen olin tyytyväinen draamatuokion kulkuun. Suunnitelma auttoi minua draamatuokion aikana, mutta toisaalta huomasin heti, että suunnitelma ei saa ohjata liikaa tuokion kulkua. Ensimmäisen draamatuokion antoisimpia hetkiä olivat tilanteet, jolloin annoin tilanteen mennä eteenpäin suunnitelmasta huolimatta.

Lasten osallisuus toteutui draamatuokiossa monin eri tavoin. Ketään lasta ei pakotettu harjoituksiin. Katsoin osallisuudeksi sen, että lapsi saa valita, osallistuuko hän leikkeihin ja harjoituksiin vai haluaako hän katsoa sivusta. Lasten lempiasiat ja yksilölliset erot nousivat erilaisten harjoitusten kautta. Monet lapsista kuitenkin kuuntelivat tarkkaa toisen lapsen ideoita ja ajatuksia, ja pyrkivät valitsemaan samansuuntaista. Leikki-ikäisten lasten kannustaminen itsenäiseen ajatteluun ja toimintaan ei vielä välttämättä onnistu ikä- ja kehitystaso huomioiden, mutta toisaalta osallisuus voi olla yhteisöllistä.

4.2 Toinen draamatuokio: Mikä tämä paikka on?

Toinen draamatuokio pidettiin noin viikon kuluttua ensimmäisestä draamatuokiosta. Siihen osallistui neljä 3–4-vuotiasta lasta sekä yksi aikuinen päiväkodin henkilökunnasta. Lapsista kaksi oli osallistunut ensimmäiseen draamatuokioon, mutta kaksi osallistuivat nyt ensimmäistä kertaa. Draamatuokion alussa kerroin uudestaan, kuka olen ja mitä draamatuokio tarkoittaa. Kaksi ensimmäiseen kertaan osallistunutta lasta kertoivat muille, mitä ensimmäisessä draamatuokiossa oli tehty. Harjoitukset olivat jääneet hyvin lasten mieleen. Edellisessä draamatuokiossa olimme miettineet sääntöjä yhdessä. Tämän pohjalta olin kirjoittanut säännöt ylös. Kirjallisten ohjeiden lisäksi sääntöjä tukivat Papunet-verkkopalvelun kuvat (liite 4.). Säännöt käytiin draamatuokion alussa läpi ja ne olivat esillä koko draamatuokion ajan.

Esittelin myös Kimmo Kilpparin uusille lapsille. Tämän jälkeen aloitimme harjoituksella, jossa jokainen seisoj piirissä ja sai näyttää liikkeellä ja äänellä, millä tuulella on. Toisessa harjoituksessa lapsen kulkivat tilassa ympäriinsä. Ohjeistin lapsia tarkkailemaan tilaa eri eläiminä. Eläimiä olivat lintu, hiiri, kissa ja käärme. Kahden ensimmäisen harjoitusten tavoitteena oli lämmitellä lapset yhteiseen toimintaan.

Toimintavaiheessa lapset tekivät toisistaan ja itsestään patsaita. Mallin antamiseksi pyysin ensin päiväkodin henkilökunnan aikuista tekemään lapsista patsaita, jotka esit-

tivät päiväkodin sisätiloja. Tavoitteenani oli näin mallintaa harjoitusta lapsille. Tämän jälkeen jokainen lapsi teki oman patsaskuvan toisista lapsista ja aikuisista. Puolet lapsista teki kuvan unelmien päiväkodin sisätiloista ja puolet ulkotiloista. Lapset toivoivat unelmien päiväkotiin hevosta, traktoreita ja kaksipäisiä nuolia, joilla voi ampua tauluun. Lopuksi ohjeistin lapsia tekemään itsenäisesti yhden sellainen patsaan esi-
neestä, joka päiväkodista löytyy. Yksi lapsi esitti rapulelua, yksi levyä, joka pitää ruuan lämpimänä, yksi kinkkaavaa lasta ja yksi leikkihevosta. Kaikki patsaat kuvattiin ja kuvat toimitin päiväkodille lasten, vanhempien ja henkilökunnan käyttöön. Jotta lasten henkilöllisyys säilyy salassa, en julkaise kuvia tässä opinnäytetyössä.

Patsaiden lisäksi pyysin lapsia kuuntelemaan hetken päiväkodin ääniä. Kävimme läpi äänet, joita kuulumme. Jokainen lapsista teki yhden omavalintaisen äänen. Kokeilimme myös yhdistää äänet ja kuulostelimme, muistuttaako ääni päiväkodin ääniä. Kokeilimme tehdä ääntä myös hiljaa ja kovaa. Loppurentoutuksessa taustalla soi rauhallinen musiikki. Lapset makasivat silmät kiinni lattialla ja samalla kerroin Kimmo Kilpparin tarinaa Tyynestä valtamerestä.

Lopuksi kävin vielä lasten kanssa loppukierroksen, mikä oli hauskaa ja mistä lapset eivät pitäneet. Ensimmäinen lapsi totesi, ettei mikään ollut hauskaa, koska tällä kerralla ei ollut sama loppurentoutus kuin ensimmäisellä kerralla. Yksi lapsi kertoi patsaiden tekemisen olleen hauskaa.

Lapset osallistuivat draamatuokioon innokkaasti, mutta uudet harjoitukset vaativat totuttelua. Lasten mielessä oli ensimmäisen kerran harjoitukset ja toiveena oli tehdä samoja harjoituksia uudestaan. Lapset tarvitsevat harjoitusten sisäistämiseen aikaa. Ajan ja kokemuksen myötä lapset saavat myös rohkeutta ilmaista itseään. Patsas-harjoituksessa aikuisen esimerkki innoitti lapsia ja kokeilemaan vierasta asiaa.

Ensimmäiseen draamatuokioon osallistuneet lapset saivat kertoa uusille lapsille draamatuokiosta. Lapsen kokemus tilanteesta on kuitenkin eri, joten ensimmäistä kertaa osallistuneet lapset saivat tutustua draamatuokioon toisten lasten kokemuksen kautta. Tämä vahvistaa lasten osallisuutta. Patsas-harjoitus tarjosi lapsille toisenlaisen tavan ilmaista itseään yksin sekä yhdessä muiden kanssa. Lapsi saa kokemuksen siitä, miltä tuntuu olla patsaana toisen muokattavana ja miltä taas tuntuu muokata toisia ihmisiä sellaiseen asentoon kuin itse haluaa.

Lasten mielipide draamatuokion sisällöstä on tärkeä. Lasten osallisuus ei toteutunut parhaalla mahdollisella tavalla, koska lapset kaipasivat draamatuokioon tuttuja elementtejä ensimmäisestä draamatuokiosta. Draamatuokion tunnelma oli kuitenkin avoin ja koin, että uskalsin itse olla avoimemmassa vuorovaikutuksessa kuin ensimmäisessä draamatuokiossa.

4.3 Kolmas draamatuokio: Mitä täällä tehdään?

Kolmas draamatuokio järjestettiin noin viikon päästä toisesta draamatuokiosta. Draamatuokion tavoitteena oli, että lapset kertovat päiväkodin arjesta. Kolmanteen kertaan osallistui kuusi 3–5-vuotiasta lasta sekä yksi aikuinen päiväkodin henkilökunnasta. Yksi lapsista oli osallistunut kahdelle edelliselle kerralle ja yksi oli osallistunut ensimmäiseen draamatuokioon. Neljä lapsista osallistui draamatuokioon ensimmäisen kerran. Kaksi lapsista oli ensimmäistä päivää päiväkodissa.

Draamatuokio alkoi edelliskertojen tapaan esittäytymisellä ja sääntöjen läpikäymisellä. Aiemmin draamatuokioon osallistuneet lapset kertoivat muille, mitä draamatuokioidissa on tehty. Tässä yhteydessä näytin ja annoin päiväkodille edelliskerralla otetut valokuvat. Myös Kimmo Kilppari esittäytyi lapsille.

Kolmannen draamatuokion aloitin draamatuokiosuunnitelmasta poiketen aamujumpalalla. Jokainen lapsi sai näyttää jumppaliikkeen, jonka muut toistivat. Lämmittelyä jatkettiin peppuhipalla, jossa kaikki yrittivät läpsiä kaikkia pepulle ja samalla suojella omaa peppua.

Lämmittelyvaiheen jälkeen istuimme alas ja lapset kertoivat, mitä asioita päiväkodissa tehdään. Lapset kertoivat muovailevansa, piirtävänsä, leikkivänsä keittäjää, leipovansa perunaleipiä, rakentavansa palapelejä, keinuvansa sekä leikkivänsä palomiehiä päiväkodissa. Kysyin lapsilta, mitä päiväkodissa tehtäisiin, jos he saisivat päättää. Lapset halusivat leikkiä, syödä ja leikkiä junaradalla.

Kirjasin lasten mainitsemat asiat paperille. Tämän jälkeen teimme pantomiimiharjoitukseen, jossa yksi lapsi kerrallaan esittää jonkun esille tulleista tekemisistä ja muut arvaavat, mistä on kyse. Neljä lapsista halusi esittää, kaksi lapsista oli yleisössä.

Seuraavan harjoituksen alussa pyysin kolmea lapsista hakemaan päiväkodin tavaroista jonkin tavarana, joka voisi kuulua aikuiselle ja kolmea lapsista hakemaan tavarana, joka kuuluisi aikuiselle. Ajatuksenani oli tehdä tavaroista roolimerkkejä eli aikuisen roolissa olevalla on aikuisen tavara ja lapsen roolissa olevalla on lapsen tavara. Jätin kuitenkin merkit harjoituksen aikana pois, koska ilman merkkiä lapset toimivat vapaammin.

Ensimmäinen tilannekuva alkoi patsastilanteesta. Sovimme, kuka lapsista on aikuinen ja kuka lapsi. Annoin tilanteen esimerkiksi aamupala päiväkodissa. Tämän jälkeen leikimme tilannetta kukin omissa rooleissa. Sekä minä että päiväkodin henkilökunnan aikuinen osallistuimme leikkiin. Kun tilanne oli edennyt vähän aikaa, vaihdoin tilanteen toiseen tilanteeseen. Aamupalan lisäksi muita tilanteita oli ulkoilemaan lähtö ja piirustushetki.

Loppurentoutuksessa pyysin jokaista lasta makaamaan omalle paikalle lattialle. Taustalla soi rauhallinen musiikki ja pyysin lapsia laittamaan silmät kiinni. Kiersin jokaisen lapsen luona maalaamassa pensselillä lapsen hänen valitsemalla värillään. Rentoutuksen jälkeen kävimme lopetuskierroksen. Tällä kertaa lasten mielestä kaikki oli hauskaa. Yksi mainitsi loppurentoutuksessa olleen maalauksen hauskimmaksi.

Lapset osallistuivat draamatuokioon aktiivisesti. Aiemmin draamatuokioissa olleet lapset hakeutuivat kanssani vuorovaikutukseen jo ennen draamatuokion alkua. Yksi lapsista ei osallistunut kaikkiin harjoituksiin, mutta pysyi tilassa ja seurasi aktiivisesti draamatuokiota.

Lapset innostuivat harjoituksesta, jossa he esittivät aikuisia. Harjoitus syveni edetseen roolileikiksi, joten sille olisi voinut varata enemmänkin aikaa. Roolien kautta lapset kertoivat, miten he näkevät päiväkodin aikuiset. Harjoitus mahdollisti lasten eritasoisen osallisuuden. Arempien lasten oli helppo seurata muiden tekemistä rauhassa omasta roolistaan, mutta myös vilkkaat lapset saivat mahdollisuuden ilmaista itseään koko energiallaan.

Kolmannella draamatuokiokerralla lapset saivat vaikuttaa ja päättää monista eri osaluista. Vaikka draamatuokio eteni draamatuokiosuunnitelman mukaisesti, jäi lapsille useita tilanteita, joissa sai valita tai sanoa oman mielipiteen. Kimmo Kilppari ei tässä draamatuokiossa ollut niin suurella osalla kuin kahdessa ensimmäisessä. Olin etukäteen jännittänyt miten tilannekuvarajoitus toimii. Harjoitus onnistui kuitenkin hyvin,

koska uskalsin ohjaajana antaa harjoituksesta tulla sellainen kuin siitä tulee. Koin, että draamatuokio oli myös voimaannuttanut minua ohjaajana.

4.4 Neljäs draamatuokio: Miksi te olette täällä?

Neljäs draamatuokio oli reilun viikon päästä kolmannesta draamatuokiosta. Draamatuokion aikana päiväkodissa oli kuusi lasta hoidossa. Yksi lapsista ei halunnut osallistua toimintaan, vaan seurasi draamatuokiota sivusta. Lapset olivat iältään 3–4-vuotiaita. Viidestä lapsesta yksi lapsi osallistui ensimmäistä kertaa draamatuokioon, kolme toista kertaa ja yksi kolmatta kertaa. Kukaan lapsista ei ole osallistunut kaikkiin neljään draamatuokioon. Päiväkodissa oli samana päivänä naamiaiset, joten lapset olivat pukeutuneet roolipukuihin tullessaan draamatuokioon.

Toiminta aloitettiin aloituspiirillä ja esittäytymisellä. Kertasimme lasten kanssa yhdessä säännöt. Aiemmin osallistuneet lapset muistivat säännöt hyvin. Lämmittelyleikkinä oli ralliauto ja hiljaisuustunneli -leikki. Kaikki draamatuokioon osallistuvat ojensivat kädet ja tarttuivat kuviteltuun ohjauspyörään. Merkin tultua osallistujat ajelivat ympäritilaa ja pitivät auton ääntä. Uudesta merkistä alkoi hiljaisuustunneli, jolloin osallistujat istuivat alas lattialle ja olivat täysin hiljaa. Tätä harjoitusta toistettiin useita kertoja.

Lämmittelyä jatkettiin vielä leikillä, jossa käytössä olevassa tilassa lapset kävelivät ympäri. Lapset saivat erilaisia ohjeita kävellä. Lasten piti kävellä kuin lapset, kävellä kuin aikuiset, kävellä kuin prinsessat ja kävellä kuin ritarit. Prinsessat ja ritarit nousivat lasten naamiaisasusteista.

Seuraavaksi istuimme lasten kanssa piiriin. Mukanani oli pallo ja ohjeistin, että se kennellä on pallo, saa kertoa tarinaa. Annoin tarinoiden aloitukset, jotta tarinat liittyisivät neljännen draamatuokion tavoitteeseen. Tarinat alkoivat seuraavasti: ”Olipa kerran poika, joka meni päiväkotiin” ja ”Olipa kerran äiti, joka meni töihin”. Alla ovat lasten tarinat:

Olipa kerran poika, joka meni päiväkotiin. Poika teki tempun ja meni ulos. Sitten poika vihastui, koska joku oli tehnyt ansan. Poika ei päässyt pois päiväkodista. Sitten tuli tyttö, joka heitti köyden ja poika pääsi pois. Vieressä meni myös tikkaat.

Olipa kerran äiti, joka meni töihin. Poika jäi yksin kotiin. Koti oli pimeä, koska valot oli palanut. Kotona ei ollut ruokaa. Ulkona oli ukkonen. Kun äiti tuli töistä kotiin, äiti oli vihainen, koska poika oli rikkonut lampun.

Tarinoiden keksimisen jälkeen Kimmo Kilppari kyseli, missä lasten vanhemmat ovat töissä. Lapset kertoivat, että vanhempien ammatteja ovat esimerkiksi keittäjä, armeijan työmies ja siivoaja. Teimme ammattitanssiharjoituksen, jossa tanssimme eri ammatteja. Taustalla soi musiikki ja annoin aina ohjeen tanssia kuin esimerkiksi keittäjä. Lopuksi kysyin lasten toiveammatteja. Lasten toiveammatteja olivat mm. siivoaja, ratsastaja ja hevosen hoitaja, poliisi ja hakkeen tekijä. Tanssimme myös nämä ammatit.

Neljäs draamatuokio päättyi pallohierontaan. Jokainen lapsi asettui makaamaan maton päälle ja taustalla soi rauhoittava musiikki. Kiersin jokaisen lapsen luona pallon kanssa hieromassa. Loppupiirissä lapset yhtä lasta lukuun ottamatta kertoivat draamatuokiossa olleen hauskaa. Pallohieronta ja ralliautoilu olivat lasten mielestä hauskimmat harjoitukset. Loppupiirissä kysyin lapsilta myös ajatuksia siitä, mitä harjoituksia viidennellä kerralla tehdään. Yksi lapsista toivoi jääpuikkoharjoitusta, muilla lapsilla ei ollut toiveita.

Draamatuokioprosessi on suunniteltu ajatuksella, jossa osallistuvat lapset pysyvät joka kerta lähes samoina. Uusien lapsien on vaikeampi osallistua samalla lailla draamatuokioihin kuin niiden, jotka ovat olleet draamatuokioissa aiemmin. Ensimmäinen osallistuminen draamatuokioon jännittää useimpia lapsia. Rohkeus itsensä ilmaisuun vaatii aikaa sekä luottamusta muihin draamatuokioon osallistujiin. Myös vanhojen on vaikea seurata kronologisesti suunniteltua draamatuokioprosessia, jos he eivät osallistu joka kerta. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että loppupiirissä lasten oli vaikea hahmottaa aiempien kertojen draamaharjoituksia. Toisaalta leikki-ikäinen lapsi elää vielä tässä ja nyt, jolloin osallisuuskin on usein nykyisyydessä eikä tulevaisuudessa tai menneisyydessä.

Toisaalta draamatuokioissa on säilynyt se mahdollisuus, että lapsi saa valita, osallistuuko, ja sen, miten osallistuu. Vaikka yksi lapsi ei osallistunut harjoitukseen, se ei häntä haitannut muiden osallistumista. Draamatuokioissa ei ole mitään väärää tai oikeaa tapaa tehdä asioita, vaan jokainen on saanut ilmaista itseään erilaisilla. Esimerkiksi ammattitanssissa puhuimme lasten kanssa siitä, miten toisen mielestä palomies voi tanssia eri tavalla kuin toisen mielestä. Molemmat ovat oikeita tapoja tanssia.

4.5 Viides draamatuokio: Mitä te haluatte sanoa?

Neljännän draamatuokion jälkeen kirjoitin suunnitelman viidennelle draamatuokiolle. Suunnitelma rakentui harjoituksista, joista lapset olivat pitäneet ja joissa lapset pääsevät ilmaisemaan itseään. Tavoitteena oli rohkaista lapsia viestittämään aikuisille ajatuksiaan ja ideoita.

Viidennen ja neljännän draamatuokioiden välissä oli noin viikko aikaa. Viidenteen draamatuokioon osallistui viisi 3–4-vuotiasta lasta sekä yksi päiväkodin aikuinen. Kaikki lapset olivat osallistuneet vähintään yhteen draamatuokioon aiemmin. Draamatuokio pidettiin poikkeuksellisesti päiväkodin pihamaalla, joka haastoi ohjaajan motivoimaan lapset draamatuokioon pihaleikkien sijaan.

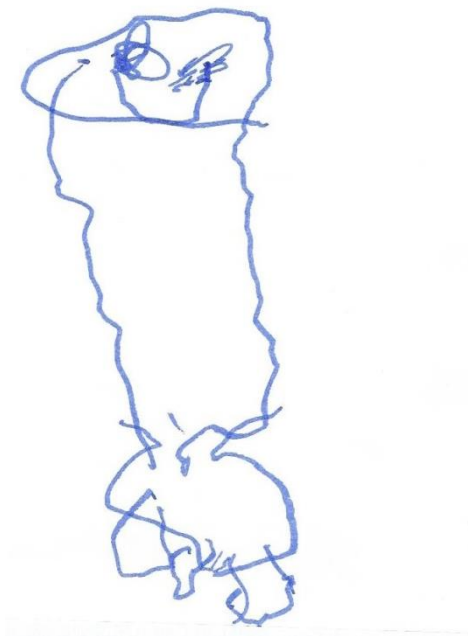
Draamatuokio alkoi aiempien draamatuokioiden tapaan aloituspiirillä. Aloituspiirissä Kimmo Kilppari tervehti läsnäolijat. Tämän jälkeen leikimme nimileikkiä, jossa jokainen muodostaa itselleen draamatuokionimen sanomalla oman nimen perään asian, josta tykkää. Draamatuokionimeen yhdistettiin liike. Kävimme kaikkien draamatuokionimet läpi. Tämä harjoitus tehtiin myös ensimmäisessä draamatuokiossa. Lapset, jotka olivat osallistuneet ensimmäiseen draamatuokioon, valitsivat saman nimen ja liikkeen kuin ensimmäisellä kerralla. Tutut ja opitut asiat lisäävät lasten turvallisuuden tunnetta, joka on myös osallisuuden kannalta tärkeää. Turvallisessa tilanteessa on helpompi osallistua kuin vieraassa ja uudessa tilanteessa.

Toimintaosuudessa leikimme harjoitusta, jossa Kimmo Kilppari kertoo tarinaa vene-retkestä autiolle saarelle. Autiolla saarella puhkeaa myrsky, jolloin veneenkyydissä olleet osallistujat haaksirikkoutuvat ja pelastautuvat autiolle saarelle. Tämä harjoitus oli myös ensimmäisessä draamatuokiossa, mutta leikkiin oli tehty muutos. Ensimmäisessä draamatuokiossa esittäydyimme toisillemme ollessamme autiolla saarella. Tällä kertaa lapset keksivät keinoja, joilla autiolta saarelta voisi pelastua. Lapset ehdottivat meren kuivumista sekä pelastusrenkaan löytymistä. Pelastuimme molemmilla tavoilla.

Seuraavaksi pyysin lapsia piirtämään viestin, jonka haluaisivat aikuisille sanoa. Piirtäminen tapahtui ulkona piirustuslustojen ääressä. Lapset piirsivät kuvia myrskystä, veneestä, perheestä ja satuolentoista. Piirustukset säästettiin päiväkodin kevätjuhlaa varten, jossa lapset toimittavat ne pullopostilla vanhemmilleen.

Viidennen draamatuokion jälkeen draamatuokioprosessiin kuuluu esitys. Kerroin lapsille, että esiintyisimme päiväkodin kevätjuhlassa. Kysyin lasten toiveita esityksestä, mutta lapsilla ei ollut toiveita. Kertasin harjoituksia, joita olemme tehneet ja ehdotin eri harjoituksia, joista esitys voisi rakentua. Ehdotusten pohjalta lapset pitivät hauskana patsasharjoitusta, jossa lapset tekisivät perheistään patsaita. Sovimme, että teemme kevätjuhlassa myös autiosaarileikin, jossa lapset saavat lähettää tekemänsä piirustukset pullopostina vanhemmilleen. Kertasimme ja harjoittelimme vielä autiosariharjoituksen.

Loppuleikiksi olin valinnut jääpuikkorentoutuksen (jäätty-sulaa), koska yksi lapsista oli toivonut sitä uudestaan (kuva 4). Loppupiiriin lapset eivät malttaneet enää keskittyä, vaan päiväkodin piha houkutteli lapsia leikkimään. Ulkotila salli paremmat mahdollisuudet liikunnallisille harjoituksille, mutta vieressä olevat päiväkodin ulkoiluvälitteet houkuttelivat lapsia muihin leikkeihin kesken draamatuokion.

Kuva 4. Draamatuokioon osallistunut lapsi kuvasi jääpuikkorentoutuksen.

Lapset osallistuivat draamatuokioon aktiivisesti ja erityisesti piirtäminen oli lasten mielestä hauskaa. Draaman monimuotoisuus ja se, että siihen voi yhdistää muita taidemuotoja lisää lasten mahdollisuutta ilmaista itseään. Osallisuus ei ole kaikille samanlaista, vaan se riippuu persoonasta ja tilanteesta. Viidennessä draamatuokiossa lapset tarvitsivat aikuisten tukea ja mallia osallisuuteen. Ohjaajana koin haasteelliseksi

sen, miten 3–4-vuotiasta lasta voidaan tukea miettimään mennyttä tai tulevaa. Leikkikäisen lapsen ajatukset ovat usein siinä, mitä olemme tekemässä. Lapsesta voi tuntua abstraktilta ajatus siitä, mitä teemme tulevaisuudessa tai että he voisivat vaikuttaa asioihin. Toisaalta 3–4-vuotiaalla lapsella ei ole vielä tietoa esimerkiksi yhteiskuntajärjestelmästä. Tässä kohtaa korostuu myös aikuisen tahto ymmärtää lasten elämää tässä ja nyt -hetkessä. Ohjaajana olen jokaisessa draamatuokiossa yrittänyt välttää tulkintaa.

4.6 Esitys päiväkodin kevätjuhlassa

Päiväkodin kevätjuhlaan osallistui noin kymmenkunta lasta perheineen. Viisi lapsista oli osallistunut draamatuokioihin kevään aikana. Kevätjuhla pidettiin päiväkodin pihassa, ja ohjelmassa oli liikuntaseikkailuradan kiertäminen. Ennen kuin perheet lähtivät kiertämään rataa, sain mahdollisuuden esitellä perheille itseni ja kertoa pitämistäni draamatuokioista.

Esittäytymisen jälkeen esitimme draamatuokioon osallistuneiden lasten kanssa autionaariharjoituksen. Harjoitus päättyi siihen, että lapset olivat merellä ajelehtivia pulloja, joihin oli kätkeyty viesti. Lapset ajelehtivat perheidensä luokse, ja perheet etsivät viestin eli edelliskerralla lapsen piirtämän piirustuksen lapsesta. Seuraavaan harjoitukseen pyysin kaikkia perheitä osallistumaan. Aluksi lapset muovasivat perheenjäsenitään patsaita. Patsaan tuli esittää ensin jotain, mitä löytyy päiväkodista, sen jälkeen jokin, mitä löytyy perheen kotoa.

Draamatuokioissa syntynyt materiaali (esim. kuvat) oli laitettu esille päiväkodin pihalle kevätjuhlan ajaksi (kuva 5). Perheiden kiertäessä liikuntaseikkailurataa he kävivät myös tutustumassa materiaalin kautta draamatuokioihin. Olin alun esittelyssä maininnut mielelläni kertovani draamatuokioista, joten samalla, kun esittelin materiaalia, sain hyvän mahdollisuuden keskustella lasten ja vanhempien kanssa.

Kuva 5. Draamatuokioiden esittelyä päiväkodin kevätjuhlassa

Erään lapsen vanhemmat kertoivat, että lapsi on ollut draamatuokioista innoissaan. Lapsi on kertonut harjoituksista ja leikkinyt niitä kotona. Myös sellaiset lapset, jotka eivät olleet draamatuokioihin koskaan osallistuneet, olivat kiinnostuneita draamatuokioista ja kuvista, joita draamatuokioissa oli otettu.

Kevätjuhlassa esitykseen eivät osallistuneet kaikki lapset. Lapsi sai draamatuokioiden tapaan valita, osallistuuko esitykseen vai ei. Kevätjuhlassa lasten osallisuus siirtyi ylemmälle taholle, sillä autiosaariharjoituksessa lapset veivät pullopostia vanhemmilleen. Pullopostina oli lapsen oma piirustus, joka oli piirretty viidennessä draamatuokiossa. Lasten osallisuutta lisäsi se, että he pääsivät vaikuttamaan siihen, mitä heidän perheensä saa tietää lasten tekemistä asioista päiväkodissa. Lapset päättivät mitä kertoivat piirustuksista tai muusta esillä olevasta materiaalista. Lapset pääsivät myös osallistamaan perheitään. Osallisuus ei siis koskettanut pelkästään lapsia, vaan myös perheet pääsivät osallistumaan patsasharjoitukseen. Koin esiintymisen kevätjuhlassa olevan luonnollinen osa draamatuokioprosessia.

4.7 Kuudes draamatuokio: Mitä teille kuuluu?

Kevään draamatuokioiden aikana selvitimme yhdessä opinnäytetyön tilaajan kanssa mahdollisuuksia tilanteisiin, joissa lapset voisivat esityksen päättäjille esittää. Tämä osoittautui kuitenkin hankalaksi, sillä suurin osa päättäjistä, joihin olimme yhteydessä,

eivät vastanneet sähköposti- tai puhelinyhteydenottoihimme. Päättäjät, joihin saimme yhteyttä, olivat kiinnostuneita asiasta, mutta eivät pystyneet lasten esiintymistä mahdollistamaan esimerkiksi sen vuoksi, että monet päättäjien kokouksista ovat suljettuja ja niissä on tietty protokolla.

Vaikka esitys ei opinnäytetyön suunnitelman mukaan toteutunutkaan, kävin pitämässä kesän jälkeen syyskuussa päiväkodilla kuudennen draamatuokion. Tavoitteena oli, että lapset saavat kertoa kuulumisiaan sekä lapset arvioisivat kevään draamatuokioita. Koska draamatuokioista oli kulunut aikaa, keskityin enemmän lasten kuulumisiin kuin arviointiin. Pyysin päiväkodin henkilökuntaa piirtämään ja keskustelemaan lasten kanssa draamatuokioista draamatuokioiden jälkeen.

Kuudes draamatuokio pidettiin päiväkodilla syyskuussa 2013. Draamatuokioon osallistui kuusi 4–7-vuotiasta lasta. Neljä lapsista oli osallistunut kevään draamatuokioihin, kaksi osallistui draamatuokioon ensimmäisen kerran. Aiemmin draamatuokioissa olleet lapset muistivat hyvin kuka olen ja mitä draamatuokioissa on tehty. Tämä tuli esiin mm. siinä, että osa lapsista kysyi, tehdäänkö tällä kertaa joitain heidän lempiharjoituksiaan ja -leikkejä. Lisäksi kevään draamatuokioissa mukana ollut Kimmo Kilppari muistutti lapsia draamatuokioista. Olin jättänyt Kimmo Kilpparin päiväkodille kesäksi. Kun saavuin päiväkodille, yksi lapsista toi heti Kimmo Kilpparin minulle.

Olin tehnyt etukäteen suunnitelman draamatuokiolle. Runko oli sama kuin kevään draamatuokioissa. Osa harjoituksista oli tuttuja keväältä, osa uusia tai muokattuja. Aloitimme aloituspiirillä, jossa kävimme läpi kaikki ketkä ovat paikalla. Koska joukossa oli uusia, teimme draamatuokionimiharjoituksen. Harjoituksessa oman nimen perään yhdistetään lempinimi, joka tulee sellaisesta asiasta, josta lapsi pitää. Lisäksi nimen sanomiseen yhdistetään jokin liike. Sama harjoitus tehtiin keväällä ensimmäisessä sekä viidennessä draamatuokiossa. Keväällä mukana olleet lapset muistivat hyvin nimet ja liikkeet, jotka heillä keväällä olivat.

Seuraavassa harjoituksessa yhdistettiin nimen sanomiseen erilaisia tapoja tai tunnetiloja ilmaista. Esimerkiksi sanoimme toistemme nimiä hämmästellin, ujosti, vihaisesti, hiljaa jne. Kun olimme harjoitelleet erilaisia tapoja sanoa, lapset saivat valita itse, millä tavalla oma nimi sanotaan. Lasten nimiä sanottiin iloisesti, ujosti sekä yllättyneesti. Seuraavan harjoituksen tarkoituksena oli toimia sekä lämmittely- että tutustumisleikkinä. Annoin erilaisia ohjeita, joiden mukaan lapset vaihtoivat paikkaa. Ohje saattoi

olla esimerkiksi seuraavanlainen: ”hän joka heräsi aamulla pirteänä, menee seisomaan maton toiselle puolelle”.

Aloitusharjoitusten jälkeen istuimme hetken aikaa alas juttelemaan siitä, mitä Kimmo Kilpparille kuuluu. Lapset kertoivat Kimmon uineen kesällä. Kyselin myös, mitä lapsille kuuluu. Keskustelun pohjalta aloitimme pantomiimiharjoituksen. Jokainen lapsi esitti vuorollaan asioita, joita on viime aikoina tehnyt. Yleisö sai arvuutella mitä lapsi esittää. Lasten esittämiä asioita oli mm. kitaransoitto, kalastus, ratsastus ja trampoliinilla hyppiminen. Pantomiimiharjoitus tehtiin myös keväällä toisessa draamatuokiossa.

Pantomiimin jälkeen keksimme lasten kanssa yhdessä tarinoita. Pyysin osaa lapsista hakemaan päiväkodin tavaroista, mitä he haluavat. Lasten tuomat tavarat tuli sisällyttää tarinaan. Ensimmäiset lapset toivat kaksi puhelinta. Lapset jatkoivat vuorotellen tarinaa ja Kimmo Kilppari oli merkinä kenen vuoro on tarinaa kertoa.. Tarinasta tuli seuraavanlainen:

Muuan ukko osti puhelimen, mutta ei tiennyt miten sitä käytetään. Ukko painoi napista ja se alkoi piristä niin kovaa, että talo tärisi. Sitte ukko painoi toisesta napista, jolloin puhelin alkoi pyöriä. Sitte ukko pyöritti puhelimen näppäimistöä ja kaikkea mikä pyöri. Silloin puhelin meni rikki. Ukko otti toisen puhelimen, joka myös meni rikki. Sitten ukko osti uuden puhelimen, joka myöskin meni rikki, kun ukko tuli kotiin. Sen pituinen se.

Kun tarina oli valmis, lapset esittivät tarinan. Koska tarinassa oli vain yksi päähenkilö, meillä oli useampi ukko yhtä aikaa. Osa lapsista oli yleisönä esityksen aikaan, jonka jälkeen esiintyjät ja yleisö vaihtoivat toisin päin. Teimme myös toisen tarinan samalla tekniikalla. Nyt eri lapset saivat hakea tarinaa varten mitkä tahansa tavarat. Lapset hakivat roska-auton sekä nosturiauton. Tarinasta muodostui seuraavanlainen:

Roska-auto joutui jumiin ja nostoauto tuli auttamaan. Sitten taas roska-auto tuli auttamaan, kun nostoauto joutui jumiin. Kun nostoauto oli korjattu, se tarkoituksella tönnäisi roska-auton veteen eikä tullut enää auttamaan. Mutta sitten molemmat autot meni rikki. Eikä autot päässeet enää ulos. Sen pituinen se.

Myös toinen tarina esitettiin, jonka jälkeen siirryimme loppurentoutukseen. Olin valinnut loppurentoutukseksi jääpuikkoleikin (jäätyy-sulaa), joka oli viime keväänä lasten suosikki. Lopetuspiirissä kyselin lapsilta ajatuksia draamatuokiosta. Jääpuikkoleikki oli osan lapsista mielestä hauskin harjoitus, mutta osa piti leikkiä tylsänä. Muita lasten suosikkeja tässä draamatuokiossa oli pantomiimi ja nimileikki.

Lapset osallistuiivat draamatuokioon aktiivisesti. Ikä- ja kehitystaso huomioiden toiset lapset tarvitsevat enemmän tukea harjoituksissa kuin toiset. Oli myös hienoa huomata, kuinka keväällä draamatuokioon osallistuneet lapset olivat kasvaneet ja kehittyneet kesän aikana. Kasvun ja kehityksen myötä lapsi on rohkeammin draamatuokiossa läsnä. Myös minun mieleeni palautui se, miten voimaannuttavia ja innoittavia draamatuokiot myös aikuiselle ovat.

4.8 Seitsemäs draamatuokio: Kirje Kouvolan kaupungin lasten ja nuorten lautakunnalle

Koska lasten esitys Kouvolan kaupungin päättäjille ei mahdollistunut, sovimme päiväkodin henkilökunnan kanssa seitsemännestä draamatuokiosta, jonka tavoitteena on kirjoittaa kirje Kouvolan kaupungin lasten ja nuorten lautakunnalle. Koin, etten pääsisi draamatuokiossa tavoitteeseen, jollei lasten viesti jollakin keinolla välittyisi päättäjille. Seitsemännen draamatuokion tavoitteena oli myös päättää yhdessä lasten kanssa keväällä alkanut draamatuokioprosessi.

Seitsemäs draamatuokio pidettiin kaksi viikkoa kuudennen draamatuokion jälkeen päiväkodilla. Draamatuokioon osallistui kuusi 3–4-vuotiasta lasta sekä yksi päiväkodin aikuinen. Yksi lapsista ei ollut osallistunut aiemmin draamatuokioihin. Muut lapset olivat osallistuneet vähintään yhden kerran.

Olin suunnittelut rungon tuokiolle ennen draamatuokiota. Draamatuokion runko noudatti samaa runkoa kuin aiemmat draamatuokiot, mutta sillä erotuksella, että oman suunnitelman siirsin varasuunnitelmaksi. Halusin mahdollistaa lasten osallisuuden koko draamatuokioon, joten aloituspiirin yhteydessä lapset ehdottivat draamaharjoituksia ja leikkejä, joita tekisimme. Lapset ehdottivat tanssimisharjoitusta sekä harjoitusta, jossa ajaisimme traktorilla ympäri tilaa.

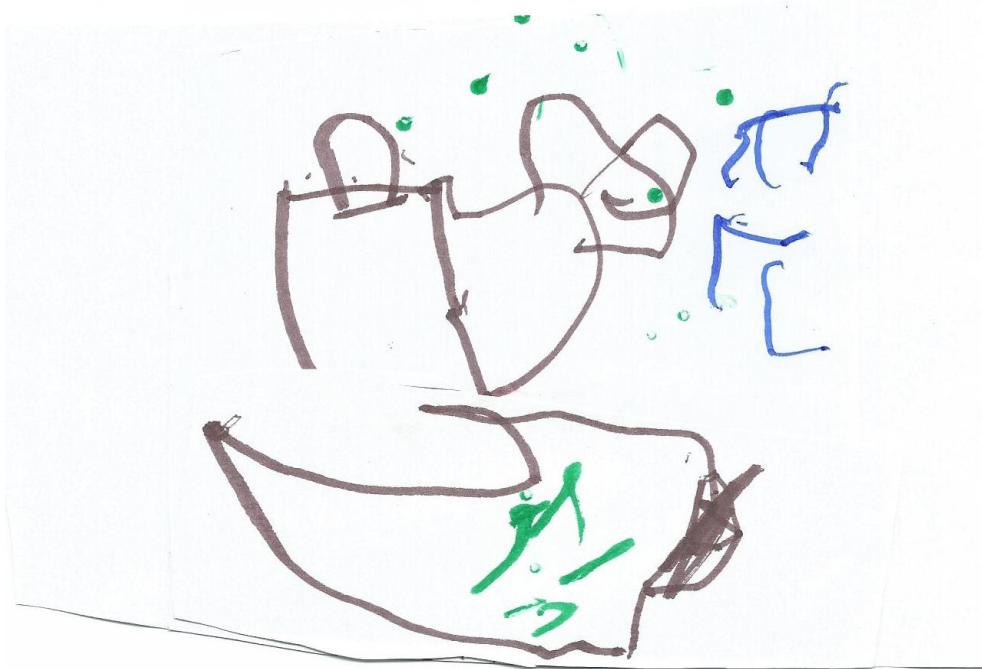
Aloituspiirin jälkeen aloitimme draamatuokion tanssilla. Kysyin jokaiselta lapselta, mitä hänelle kuuluu. Kun lapsi vastasi, kysyin, miten silloin voisi tanssia. Kävimme

jokaisen lapsen kuulumiset ja tanssin läpi. Tämän jälkeen siirryimme ajelemaan ympäri tilaa. Ensin ajoimme traktorilla, mutta kokeilimme myös eri ajoneuvoja. Lasten toiveesta aloimme liikkua ympäri tilaa eri eläiminä. Jokainen lapsi sai vuorotellen sanoa, mitä eläimiä olemme. Sekä tanssi- että liikkumisharjoitus toimivat lämmittelynä.

Seuraavaksi teimme lasten kanssa improvisaatioharjoituksen, jota lapset voivat myös päiväkodissa keskenään leikkiä. Harjoituksessa tarvitaan kaksi puhelinta. Etukäteen ei kerrota kuka soittaa kenelle, vaan se selviää vasta puhelun aikana. Tavoitteena on, ettei kukaan puhu tai vastaa puhelimeen itsenään, vaan jonain roolihenkilönä. Lapset innostuivat harjoituksesta ja seurasivat myös mielellään toisten puhelinkeskusteluja. Osa lapsista soitti puhelimella omana itsenään, koska ikä- ja kehitystaso huomioiden lapsi saattaa vasta harjoitella roolileikkejä. Hyväksyin lasten puhelut myös omina itsenä.

Kimmo Kilppari osallistui myös seitsemänteen draamatuokioon. Kimmo Kilppari esittäytyi draamatuokion alussa ja osallistui lämmittelyleikkeihin. Puhelinharjoituksen jälkeen Kimmo Kilppari nousi kuitenkin esiin, sillä olin tehnyt lapsille Kimmo Kilpparilta kirjeen. Kirjeessä Kimmo kertoi, miten mukavia käynnit päiväkodissa lasten luona ovat olleet ja lasten intoa sekä iloa on ollut hauska seurata. Kimmo Kilppari esitti myös lapsille pyynnön, että saisi muuttaa asumaan päiväkotiin. Kimmo Kilppari toivoi hoivaa ja huolenpitoa, mutta lupasi puolestaan leikkiä lasten kanssa aina, kun lapset niin haluaisivat.

Lapset saivat avata kirjeen, jonka jälkeen luin kirjeen lapsille ääneen. Lapset antoivat Kimmo Kilpparille luvan jäädä päiväkodille asumaan. Lasten ja päiväkodin aikuisen välille nousi keskustelu siitä, että he voisivat yhdessä myöhemmin tehdä Kimmo Kilpparille pesän (kuva 6). Tämän jälkeen keskustelimme lasten kanssa siitä, etten enää tulisi päiväkodille ja tämä on viimeinen draamatuokio. Muistelimme lasten kanssa sitä, että olisimme halunneet esiintyä kaupungin päättäjille. Kerroin, ettei se ole mahdollista lapsista riippumattomista syistä. Kysyin lapsilta, haluaisivatko lapset kirjoittaa kirjeen päättäjille. Lapset vastasivat heti myöntävästi.

Kuva 6. Yksi draamatuokioon osallistuneista lapsista piirsi Kimmo Kilpparin uuden pesän

Sovimme lasten kanssa, että minä toimin kirjeen kirjurina ja lapset vuorotellen sanovat, mitä kirjeeseen kirjoitetaan. Olin suunnitellut, että kirjeen kirjoittaminen tapahtuu samalla tavalla kuin olimme aiemmissa draamatuokioissa tehneet tarinoita eli kenellä on Kimmo Kilppari, hän kertoo tarinaa. Huomasin kuitenkin, että tekniikka oli vaikea, joten haastattelin vuorotellen jokaista lasta. Kysyin lapsilta keitä te olette, mitä teille kuuluu, mitä teette päiväkodissa sekä mitä te haluaisitte tehdä päiväkodissa. Lopuksi lapset sanoivat terveisiä ja toiveita, joita kirjeeseen kirjoitetaan. Autoin lapsia kirjeen rakenteen muotoilussa sekä sanavalinnoissa. Lasten kirjeestä Kouvolan kaupungin lasten ja nuorten lautakunnalle tuli seuraavanlainen:

Hei aikuiset,

*Tämä kirje tulee Viikari-kerhosta eli ***** päiväkodista. Me täällä päiväkodissa tanssitaan ja leikitään. Ja puuhailemme muutakin. Me lapset haluamme leikkiä, ulkoilla ja ajaa traktorilla. Jos näette meidän äitiä ja isiä, sanokaa terveisiä. Me toivomme meille tänne päiväkotiin Stigaa ja ulkoleluja.*

*Terveisin: *****ryhmän lapset*

Kirjettä tehdessä lapsista oli erityisen tärkeää tuoda kirjeessä esiin Viikari-kerho, joka on lasten oma keksimä nimitys. Lisäksi yksi lapsi piti tärkeänä, että kirjeeseen kirjoitetaan äidille ja isälle terveisiä. Mielestäni kirjeessä toteutui lasten osallisuus hyvin. Jokainen lapsi sai tilaisuuden vastata kysymyksiin ja lapset tulivat kuulluksi. Ikä- ja kehitystaso huomioonottaen oli tärkeää tukea lasten ilmaisua kysymyksillä sekä luomalla kirjeelle runkoa. Sisällön tärkeimmät kohdat ovat suoraan lasten vastauksia.

Kun kirje oli valmis, laitoimme kirjeen kirjekuoreen. Kerroin lapsille toimittavani sen postiin, josta se kulkeutuisi edelleen vastaanottajalle. Loppupiirissä kävimme vielä läpi sen, että tämä draamatuokio oli viimeinen. Kimmo Kilppari jäisi kuitenkin vielä asumaan päiväkodille ja leikkimään lasten kanssa. Kyselin lasten palautetta draamatuokiosta, monen lapsen mielestä kaikki oli hauskaa. Hauskimpia harjoituksia lasten mielestä oli traktorilla ajaminen, kissan leikkiminen sekä puhelimella soittaminen.

Lapset osallistuiivat aktiivisesti ja innokkaasti draamatuokioon. Lapsilla oli paljon ideoita ja rohkeutta toteuttaa omia ajatuksiaan. Tällä kertaa korostui erityisesti se, että aikuisena uskaltauduin heittäytyä lasten ideoihin. Toisaalta ohjaajana seitsemäs draamatuokio haastoi minut huomioimaan lasten persoonasta johtuva erilainen osallisuus. Vilkkaiden ja rohkeiden lasten osallisuus voi olla näkyvää, mutta myös hiljaiset ja arat lapset voivat olla osallisia. Sekä rohkeat että arat lapset tarvitsevat aikuisen tukea osallisuuden toteutumiseen. Erilaisten persoonien osallisuutta on tuettava eri keinoin.

Kirjeen ja Kimmo Kilpparin päiväkotiin muuton myötä koin draamatuokioprosessin tulleen päätökseen. Viimeisen kerran ilmapiiri oli avoin, ja lapset olivat innokkaasti mukana. Olen saanut itseluottamusta ja rohkeutta draamatuokioprosessin aikana. Viimeisestä draamatuokiosta oli helppo nauttia.

Lasten kirje postitettiin 26.9.2013 eli seuraavana päivänä draamatuokiosta. Kirje osoitettiin lasten- ja nuorten lautakunnan puheenjohtajalle, joka oli ollut kiinnostunut lasten esityksen tuomisesta lautakunnan kokoukseen, vaikka esitys ei lopulta toteutunut. Laitoin kirjeen mukaan saatekirjeen, jossa toivoin, että kirje luettaisiin lasten- ja nuorten lautakunnan kokouksessa. Liitin mukaan myös päiväkodin yhteystiedot mahdollista vastausta varten. Kouvolan kaupungin internetsivuilta löytyvän lasten ja nuorten lautakunnan kokousmuistion mukaan kirje on käsitelty lautakunnan kokouksessa 16.10.2013. Päiväkodin lapset eivät saaneet kirjeeseen vastausta opinnäytetyöprosessin aikana.

5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Draamatuokioprosessi sisälsi seitsemän draamatuokiota sekä esiintymisen päiväkodin kevätjuhlassa. Esiintyminen Kouvolan kaupungin päättäjille ei onnistunut, mutta päättäjille lähetettiin kirje lapsilta. Draamatuokioihin osallistui yhteensä 14 lasta. Yhteen draamatuokioon osallistui keskimäärin 5,14 lasta sekä yksi päiväkodin henkilökuntaan kuuluva aikuinen. Kukaan lapsista ei osallistunut jokaiseen seitsemään draamatuokioon. Draamatuokioihin osallistuneiden lasten ikä vaihteli kolmesta seitsemään ikävuoteen. Lasten keski-ikä oli 3,46 ikävuotta. Lasten ikä on huomioitu ainoastaan vuosina, kuukausia ei ole laskettu.

5.1 Lasten osallisuuden lisääntyminen

Turja (2012, 49–51) on käsitellyt lasten osallisuutta valtaistumisen asteen, tieto-osallisuuden sekä osallisuuden aiheen ja vaikutuspiirin näkökulmasta. Lasten valtaistumisen aste tarkoittaa sitä, että osallisuus voidaan nähdä lasten ja aikuisten välisenä valtasuhteena. (Turja 2012, 49.) Leikki-ikäinen lapsi on vielä riippuvainen aikuisen hoivasta ja huolenpidosta. Lapsi harjoittelee omatoimisuutta sekä oman tahtonsa ilmaisua. Lapsen osallisuuden toteutumiseen tarvitaan aikuisen ammattitaitoa ja tahtoa mahdollistaa osallisuus. Draamatuokioprosessi oli aikuisen suunnittelema ja ohjaama. Aikuinen määritteli draamatuokion kulun ja sen, kuinka paljon lapsi sai päättää ja vaikuttaa draamatuokioihin ja draamatuokioprosessiin. Tämä voidaan nähdä lasten osallisuutta vähentävänä tekijänä. Toisaalta osallisuuteen liittyy laajemmassakin yhteisössä valtaistuminen. Yhteiskunta luo yksilöille esimerkiksi lainsäädännöllä puitteet, jossa voimme vaikuttaa elinoloihimme ja hyvinvointiimme.

Prosessin edetessä lasten valtaistuminen kasvoi. Lasten vaikutusmahdollisuudet ja osallisuus lisääntyivät. Ensimmäisten draamatuokioiden tarkoitus oli antaa lapsille tietoa ja kokemusta draamasta ja draamaharjoituksista. Prosessin jälkimmäisissä draamatuokioissa lasten ajatukset ja ideat pääsivät päärooliin ja ohjaajan tekemät suunnitelmat siirrettiin varasuunnitelmiksi. Lasten osallisuus toteutui sitä paremmin, mitä enemmän ohjaaja heittäytyi lasten ideoihin ja ajatuksiin. Etukäteen tehdyt suunnitelmat tukevat ja auttavat ohjaajaa mahdollistamaan lasten osallisuus, mutta ne myös rajoittavat lasten osallisuutta. Ohjaajan on tärkeä purkaa kaikki omat oletukset, ideat ja ajatukset sekä hyväksyä lasten osallisuuden sellaisena kuin se tulee esille. Lasten

osallisuuden toteutuessa myös ohjaaja kokee osallistuvansa ja olevansa aidossa vuorovaikutuksessa lasten kanssa.

Valtaistumisen asteen näkökulmasta voidaan myös miettiä, miten lapsen ikä- ja kehitystaso vaikuttavat lapsen osallisuuteen. Stenvallin ja Seppälän (2008, 17) tutkimuksen mukaan lasten osallisuus on erilaista eri-ikäisillä. Osa tutkimukseen vastaajista jopa näki osallisuuden vain isompien lasten mahdollisuutena (Stenvall & Seppälä 2008, 18). Pienen lapsen osallisuus alkaa mukana olost ja valintojen tekemisestä, mutta kasvun- ja kehityksen myötä osallisuus laajentuu vaikuttamiseen ja ideointiin (Turja 2012, 50). Draamatuokioon osallistuneiden lasten keski-ikä oli 3,46 ikävuotta. Suurin osa lapsista oli kolmevuotiaita. Ikä vaikutti lasten rohkeuteen ja sanalliseen ilmaisuun, mutta ei varsinaisesti osallisuuteen.

Draamatuokioissa 3–7-vuotiaiden osallisuus oli hetkessä. Kuten Turja (2012, 51) toteaa, lasten on helpompi päästä vaikuttamaan kertaluontoiseen kuin pysyvään toimintaan. Draamatuokioprosessissa lapset arvioivat jokaista draamatuokiota. Viidennessä, kuudennessa ja seitsemännessä draamatuokiossa sisältö on rakennettu lasten toivomien harjoitusten mukaan. Jokaisen draamatuokion aluksi muistelimme edelliskerran draamatuokiota. Draamatuokiot eivät säilyneet prosessiluonteisesti lasten mielessä, vaan lapset muistivat yksittäisiä harjoituksia. Tulevien draamatuokioiden tai esityksen suunnittelu oli lapsille haastavaa.

Turjan (2012) aihe ja vaikutuspiirin näkökulmasta tuloksia arvioitaessa, lasten osallisuus draamatuokioissa toteutui ja lisääntyi. Lapset saivat valita, osallistuivatko draamaharjoituksiin vai kieltäytyivätkö niistä. Lapsille annettiin tietoa sekä heille mahdollistettiin omien ajatusten ja näkemysten ilmaiseminen. Lapsen pääsivät vaikuttamaan draamatuokioiden ja esitysten sisältöihin. Draamaharjoitusten avulla pystyttiin tukemaan lasten ilmaisua. Lasten ajatuksia ja näkemyksiä arvostettiin ja kunnioitettiin.

Päiväkodin henkilökunta arvioi lasten osallisuuden toteutuneet draamatuokioiden aikana hyvin. Lapset olivat innokkaasti mukana ja toivat esiin omia ajatuksiaan ja ideointaan. Lapset muistelivat harjoituksia ja leikkejä draamatuokioiden jälkeen. Päiväkodin henkilökunnan mukaan myös päiväkodin aikuisten välille syntyi keskustelua osallisuuden merkityksestä ja siitä, miten tärkeä osa lapsen itseilmaisua ja hyvinvointia se on. Draamatuokiot antoivat päiväkodin henkilökunnalle myös mahdollisuuden havainnoida lapsia. Henkilökunta oli jäänyt miettimään sukupuolten välisiä eroja osallis-

tumiseen ja osallisuuteen. Tässä draamatuokioprosessissa pojat olivat innokkaammin mukana kuin tytöt ja draamatuokiot jäivät elämään paremmin poikien mieleen. (Honkanen 3.10.2013.)

Lasten osallisuus oli erilaista draamaprosessin eri vaiheissa. Ensimmäisissä draamatuokioissa lapset olivat arkoja, mutta kun draamatuokion kulku ja harjoitukset tulivat tutuiksi. Tuttu ja turvallinen ympäristö lisäsi osallisuutta. Kun draamatuokiot tulivat tutuiksi, lapset ilmaisivat omia ajatuksiaan ja toiveita rohkeammin. Lapsista tuli rohkeampia kokeilemaan uusia harjoituksia. Ensimmäisillä kerroilla vain muutama lapsi halusi kokeilla harjoituksia ja leikkejä, mutta draamatuokioprosessin lopussa lähes kaikki lapset kokeilivat harjoituksia useita kertoja. Alusta alkaen lapset olivat kiinnostuneita draamatuokiosta. Kahtena kertana joku lapsista on lähtenyt muihin leikkeihin. Draamatuokioissa lasten osallisuus on mahdollistettu siten, että lapsi saa valita osallistuuko harjoitukseen vai ei. Osallisuus voi olla myös sitä, että seuraa aktiivisesti muun ryhmän työskentelyä.

Draamatuokioissa lasten osallisuus oli yhteisöllistä. Lapset kuuntelivat tarkasti toisia ja saattoivat rakentaa oman näkemyksensä tai mielipiteensä toisten lasten näkemysten ja mielipiteiden pohjalta. Yhteisöllisyys antoi lapsille rohkeutta, mutta se vaati myös ohjaajalta herkkyyttä huomata jokaisen lapsen persoona ja yksilö. Stenvallin ja Seppälän (2008, 14–19) tutkimuksen mukaan yhteisöllisyyden avulla lapset voivat oppia ryhmätyötaitoja, joita myös osallisuudessa tarvitaan. Lapset oppivat kuuntelemaan, mutta myös ilmaisemaan oman näkemyksen.

Lasten osallisuus Kouvolan kaupungin lapsia koskevaan päätöksentekoon ei toteutunut alkuperäisen suunnitelman mukaan, koska draamaharjoituksista koottua esitystä ei esitetty Kouvolan kaupungin päättäjille. Lasten osallisuus kunnallistason politiikkaan on ongelmista, koska ei ole olemassa sovittua käytäntöä, miten ja missä lapset ja päättäjät kohtaavat. Selvitimme yhdessä opinnäytetyön tilaajan kanssa mahdollisuuksia lasten esitykselle ottamalla yhteyttä mm. lasten ja nuorten lautakunnan puheenjohtajaan. Suurimpaan osaan puhelin- ja sähköpostiyhteydenotoista ei vastattu. Päättäjien henkilökohtainen tunteminen edesauttoi yhteyden saamista. Lasten esitys ajatuksena kiinnosti monia päättäjiä, mutta strukturoidut kokouskäytännöt ja suljetut ovet estivät esiintymisen. Toisaalta myös Kouvolan kaupungin tilanne ja tiukka säästökuuri työ-

listivät lasten ja nuorten lautakunnan jäseniä niin, että resurssit eivät riittäneet lasten kohtaamiseen.

Koska esiintyminen kunnallispäätäjille ei toteutunut, opinnäytetyön tavoite laajemman yhteisön osallisuudesta päätettiin toteuttaa lasten kirjeenä. Kirje lähetettiin 26.9.2013 lasten ja nuorten lautakunnan puheenjohtajalle, ja se käsiteltiin lautakunnan kokouksessa 16.10.2013. Opinnäytetyöprosessin aikana lapset eivät saaneet vastausta kirjeeseen.

Lasten osallisuuden ulottuminen perheisiin mahdollistui päiväkodin kevätjuhlassa. Kevätjuhlassa esitettiin draamatuokioharjoituksista koottu esitys. Esitykseen osallistui viisi lasta. Yksi lapsi, joka oli kevään draamatuokioihin osallistunut, ei halunnut osallistua esitykseen. Muut draamatuokioihin osallistuneet lapset eivät olleet paikalla kevätjuhlassa. Esitys kevätjuhlassa mahdollisti vanhempien osallisuuden lastensa päivähoitoarkeen. Valtaistumisen näkökulmasta vanhempien osallisuus on merkittävää, sillä lasten osallisuudella on yhteys vanhempien osallisuuteen. Lasten osallisuus voi toteutua vanhempien kautta. Vanhempien tehtäviin kuuluu ajaa ja huolehtia lapsen edusta. Vanhemman esimerkki myös tukee lapsen osallisuutta.

Lasten osallisuuteen kuuluu myös se, että lapsi saa tietoa itseään koskevista asioista. Jokaisen draamatuokion aluksi lapsille kerrottiin draamatuokiosta ja sen säännöistä. Turja (2012, 49) kirjoittaa ns. tieto-osallisuudesta eli siitä, että lasten osallisuus riippuu siitä, miten paljon he saavat tietoa asiasta tai kuinka hyvin he tuntevat asian. Ensimmäisissä draamatuokioissa tavoitteena oli, että lapset tutustuivat draamaan sekä ohjaajaan.

Lasten vaikuttamismahdollisuudet laajemman yhteisöön jäivät osittain vajavaisiksi tieto-osallisuuden vuoksi. 3–7-vuotiailla lapsilla ei ollut tarpeeksi tietoa siitä, että missä ja ketkä tekevät heitä koskevia päätöksiä. Lapsilla ei ollut ennakkotietoa eikä draamatuokioprosessi huomionnut tätä. Tästä syystä lasten oli vaikea ajatella tai kuvitella tilannetta, jossa he esiintyvät päätäjille. ”Päätäjät” oli vieras käsite lapsille. Lasten on vaikea esittää ideoita, suunnitella tai päättää asioista, jos he eivät tiedä riittävästi yhteisönsä toiminnan tavoista, sen elämään säätelevistä asioista, omasta roolistaan sekä yhteiseen käyttöön hankituista välineistä ja materiaaleista tai muista toimintamahdollisuuksista (Turja 2012, 50).

Opinnäytetyön johtopäätös on se, että lasten osallisuus mahdollistuu, kun aikuiset antavat lapsille tietoja ja mahdollisuuksia toimia. Lapset ovat riippuvaisia aikuisten määrittelemästä valtaistumisesta. Osallisuus mahdollistuu, kun lapset auttavat aikuisia ymmärtämään lasten ajatuksia ja kokemuksia. Lasten osallisuuden toteutuminen laajemmassa yhteisössä vaatii aikuisten tahtoa kuulla lapsia yhteiskunnan rakenteesta tai tilanteesta riippumatta.

5.2 Draamatuokioprosessi osallistavana menetelmänä

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 21) painotetaan, että leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alueisiin liittyvä ilmaiseminen ovat lapselle luontaisia tapoja toimia ja ajatella. Draama menetelmänä antaa lapselle mahdollisuuden kertoa tarinoita itsestään, toisistaan ja maailmasta, joka lasta ympäröi (Heikkinen 2005, 23).

Draamatuokioprosessi esiteltiin lapsille leikkinä, joka muistuttaa teatteria. Leikki ja teatteri innostivat ja motivoivat lapsia, joten lapset oli helppo saada kiinnostumaan draamatuokioista. Esiintyminen ja esittäminen ovat jännittävää, mutta avoin ja ystävällinen ilmapiiri mahdollistavat luovat prosessin kivijalan. Draamatuokioprosessissa turvallisuutta tuotiin mm. draamatuokiosäännöillä, jotka on tehty yhdessä lasten kanssa.

Draamatuokiot oli rakennettu prosessinluonteisesti, jolloin seuraava draamatuokio oli jatkoa edelliselle draamatuokiolle. Draamatuokioprosessin suunnitelmassa ei otettu huomioon lasten vaihtuvuutta ja ryhmäkokoja. Siitä huolimatta myös uusilla lapsilla oli mahdollisuus päästä draamatuokioihin mukaan. Jo aiemmin osallistuneet lapset sekä alussa käyty keskustelu draamatuokioista auttoivat uusia lapsia osallistumaan draamatuokioihin. Lasten vaihtuvuus saattoi vaikuttaa myös siihen, etteivät draamatuokiot jääneet elämään lasten mieleen prosessimaisesti, vaan lasten oli vaikea palata aiempiin draamatuokioihin tai suunnitella tulevaa.

Brittiläinen näytelmäkirjailija Edward Bond on todennut, ihmisen psyykellä on dramaturginen rakenne. Ensin lapsi on itsekeskeinen, mutta oppii pian näkemään itsensä osana laajempaa kokonaisuutta. (Heikkinen 2005, 19.) Draamatuokioprosessissa näkyi tämä sama rakenne. Ensin lapset keskittyivät yksittäiseen hetkeen ja katsoivat tilannetta omalta kannaltaan. Draamatuokioprosessin aikana yhteisöllisyys ja ryhmäytyminen

vahvistuivat ja lapset kiinnostuivat toisten tavoista tehdä ja toimia. Kuten Toivanen (2010, 8) kirjoittaa, draamassa keskitytään yhdessä toimimiseen. Lapset kokivat draamatuokioiden avulla osallisuutta päiväkodin yhteisöön.

Draaman monipuolisuus mahdollistaa monenlaiset harjoitukset. Draamatuokioiden strukturoitu rakenne teki draamatuokioista jäsentyneen. Erityyppiset harjoitukset antoivat useita näkökulmia asioihin. Toivasen (2010, 11) mukaan draaman vahvuus on juuri siinä, että draamassa voidaan toimia kahdessa todellisuudessa, sekä todellisessa että kuvitteellisessa maailmassa. Rooleissa toimiminen mahdollistaa erilaisten näkökulmien tarkastelun. (Toivanen 2010, 11.)

Lapset pitivät eniten tutuista ja turvallisista harjoituksista. Lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden lapset hyötyvät samojen harjoitusten toistosta, mutta myös pieniä lapsia voi haastaa uusilla harjoituksilla tai muokkaamalla vanhoja. Lasten mielestä parhaita harjoituksia olivat keholliset ja roolilliset draamaharjoitukset. Päiväkodin henkilökunnan palautteen mukaan jääpuikkoharjoitus (jäätyy-sulaa) sekä matkat Kimmo Kilpparin kanssa ovat jääneet hyvin lasten mieleen ja niistä lapset puhuvat (Honkanen 3.10.2013).

Draamatuokioprosessin kesto tuntui sopivalta, sillä lasten mielenkiinto säilyi koko prosessin ajan. Draamatuokiot säilyivät lasten mielissä kesällä syntyneestä kolmen kuukauden tauosta huolimatta. Kimmo Kilppari oli lasten mielestä mielenkiintoinen, mutta joissakin draamatuokiossa Kimmo Kilpparin rooli jäi pieneksi. Kimmon tehtävä oli toimia merkinä sekä kuljettaa draamatuokioita eteenpäin. Kimmo Kilppari toimi koko prosessin eteenpäin viejänä. Alussa se auttoi lapsia ymmärtämään, mistä draamatuokioiden on kysymys. Draamatuokioprosessi päättyi siihen, että Kimmo Kilppari muutti päiväkotiin lasten luokse asumaan.

Draamatuokioprosessi itsessään mahdollisti lasten osallisuuden. Lapset saivat tietoa ja pääsivät vaikuttamaan prosessin sisältöön. Lapset saivat kokeilla erilaisia tapoja ilmaista itseään. Laajemman tason osallisuus ei toteutunut suunnitelman mukaisesti, mutta draamatuokioprosessi itsessään olisi mahdollistanut esityksen kunnallisille päättöksentekijöille. Prosessia voi kuitenkin arvioida siltä pohjalta, sosisiko se johonkin toisenlaiseen tilanteeseen tai voisiko se olla osa jotain rakennetta, jolloin laajemman tason osallisuus toteutuisi.

Draamatuokioprosessi vaatii ohjaajalta heittäytymistä ja hetkessä elämisen taitoa. Suunnitelma toimii punaisena lankana, mutta sen ei saa antaa rajoittaa lasten osallisuutta. Lasten tuottama ilmaisu tulee ottaa vastaan sellaisenaan eikä sitä saa analysoida. Draama käyttö osallisuutta lisäävänä menetelmänä on mielekästä ja luontevaa 3–7-vuotiaiden lasten kanssa.

5.3 Tulosten luotettavuus

Osallistuva havainnointi on tutkimusmenetelmänä antoisa, ja sen avulla pääsee lähelle tutkittavien arkista elämää. Se vie kuitenkin aikaa, ja on vuorovaikutuksen takia kaikille osapuolille vaativaa. Se edellyttää, että tutkija malttaa pysähtyä lähelle lapsia ja herkistyä sille, mitä merkityksiä lapset antavat omalle toiminnalleen ja elämälleen. (Törrönen 1999, 233.)

Tulosten luotettavuutta arvioidessa on otettava huomioon aika, jota draamatuokioprosessin suunnitteluun ja toteutukseen on käytetty. Opinnäytetyöprosessi on kestänyt noin 1,5 vuotta. Suunnitteluvaiheessa testasin joitakin draamaharjoituksia päiväkodin lapsia vastaavalla ikäryhmällä. Toteutuksen aikana kirjoitin jokaisen draamatuokion jälkeen muistiinpanot ranskalaisilla viivoilla. Muistiinpanot tein välittömästi draamatuokion jälkeen. Analyysivaiheessa nostin muistiinpanoista sanoja tai lauseita, jotka vastaavat opinnäytetyön kehittämistehtävän tavoitteisiin. Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että draamatuokioiden ohjaajana koin vuorovaikutuksen lasten ja minun välillä olevan aitoa ja voimaannuttavaa.

6 LOPUKSI

Aloitin opinnäytetyöprosessin keväällä 2012. Ajatuksen kypsyminen ideaksi ja opinnäytetyöksi kesti useamman kuukauden, koska mahdollisuuksia toteutukselle oli paljon. Aihe herätti paljon kysymyksiä, koska suhtaudun sekä lasten osallisuuteen että draamaan ideologisesti. On helppoa ajatella, miten täydellinen maailma toimisi, mutta asioiden toteuttaminen tai muuttaminen vaatii aikaa ja paneutumista. Koin kuitenkin aiheen tärkeäksi ja ajankohtaiseksi, joten en halunnut luovuttaa.

Koko opinnäytetyöprosessia on varjostanut epävarmuus siitä, olenko oikealla linjalla ja onko minun mahdollista saavuttaa tavoitteeni. Joka kerta, kun olen mennyt päiväkodille lapsia tapaamaan, olen saanut myöntävän vastauksen. Lasten ilo ja into tarttui-

vat minuun, ja koin yksittäisellä draamatuokiolla olevan merkitystä sekä lapsille että itselleni. Juuri lasten takia halusin tämän opinnäytetyön tehdä. Jokainen draamatuokio päättyi minulla hyvänolon tunteeseen ja onnistumisen kokemukseen.

Opinnäytetyö on opettanut minulle toiminnallisen kehittämistyön tekemistä, mutta myös kasvattanut ammatillisesti. Olen kehittynyt sitkeämmäksi ja varmemmaksi. Sosiaalialalla työntekijä joutuu kohtaamaan haasteita. Haasteet voivat tuntua toivottomilta, mutta useimmiten ihmisistä löytyy voimavaroja, kun uskaltaa olla tilanteessa aidosti läsnä. Oman osallisuuden kokemus yhdessä lasten kanssa voimaannutti.

Lasten osallisuus laajemmalle tasolle ei toteutunut opinnäytetyössä suunnitelmien mukaan. Se tuntui turhautavalta ja epätoivoiselta. Minulle heräsi kysymys, millaiset yksittäisen ihmisen vaikuttamismahdollisuudet todella ovat. Yhteiskunnallinen aktiivisuus edellyttää motivaatiota, aikaa ja taitoa. Kun kyseessä on lapset tai muu asiakasryhmä, joka ei pysty tai osaa ajaa omaa etuaan, täytyy heidän kanssa työskentelevien ammattilaisten löytää keinot vaikuttaa asioihin.

Oman kokemukseni perusteella voisin sanoa, että heikompien äänen esiin tuominen on vaikeaa. Kun lupaa lasten esiintymiselle kyseltiin, oli vaikea tavoittaa päättäjiä heitä, keneltä lupaa pitäisi kysyä. Toisaalta myös sillä oli merkitystä, kuka lupaa kysyi. Olin tuntematon, jolloin yhteydensaaminen päättäjiin oli vaikeaa. Yhteiskunnan luomat tiukat säännöt esimerkiksi kunnanvaltuuston tai lautakuntien kokouksille ei jätä yksittäisten kansalaisten äänille tilaa.

Jos draamatuokioprosessi olisi jäänyt vain kuuteen draamatuokioon ja esiintymiseen kevätjuhlassa, olisin kokenut opinnäytetyön keskeneräiseksi. Monissa päiväkodeissa huomioidaan lasten osallisuus jo varhaiskasvatussuunnitelmassa, mutta kunnallistason vaikuttamiseen lapsilla, varsinkaan alle kouluikäisillä, ei ole juuri mahdollisuuksia. Draamatuokiot ja lasten osallisuuden toteutuminen draamatuokioissa palkitsivat minut, mutta koin, että opinnäytetyön alkuperäinen ajatus ei toteudu. Lasten ääni ei taaskaan kuulu siellä, missä lapsia koskevia isoja päätöksiä tehdään. Turhautuminen sai minut pohtimaan muita tapoja tuoda lasten ääni kuuluviin. Lasten kirje tuntui helpolta ja luonnolliselta toteuttaa, mutta kirjeen huono puoli on se, ettei se pakota vastaanottajaa toimimaan. Kirjettä ei ole pakko lukea eikä kirjeeseen ole pakko vastata. Esityksessä esittäjä näkee vastaanottajan elekielen katsoessaan yleisöään. Kirje on vain paperinpala, joka on helppo unohtaa. Koin iloa siitä, että lasten ja nuorten lautakunnan

kokousmuistion mukaan kirje on käsitelty kokouksessa. Koin kuitenkin myös surua siitä, etteivät lapset saaneet ainakaan opinnäytetyöprosessin aikana vastausta kirjeeseen.

Onneksi osallisuus on kuitenkin niin moniulotteista ja -tasoista, jolloin yksittäisellä työntekijällä on asiakastyössä mahdollisuus huolehtia siitä, että asiakkaan osallisuus tulee huomioon otettua ainakin siinä hetkessä. Tutkimusten mukaan pienikin osallisuuden kokemus lisää ihmisten hyvinvointia. Haluan ainakin uskoa, että pienillä teoilla voi olla suuria vaikutuksia. Suuret vaikutukset eivät välttämättä näy heti, vaan ne tulevat esiin ajan saatossa.

Opinnäytetyöni oli toiminnallinen kehittämistyö, jossa tavoitteena oli lisätä lasten osallisuutta draamatuokioprosessin avulla. Olisi mielenkiintoista tietää, miten leikki-ikäisten lasten osallisuus toteutuisi laajemmassa yhteisössä, jos lasten tietoisuutta kunnallispolitiikasta lisättäisiin. Jatkotutkimuksia voisi tehdä myös siitä, miten leikki-ikäisten osallisuus toteutuu yleensä kunnallispolitiikassa. Alle kouluikäisten lasten osallisuuden toteutumista tulisi kehittää entisestään. Erilaiset luovat ja taidepohjaiset menetelmät antavat monia mahdollisuuksia, joilla osallisuus voitaisiin mahdollistaa.

LÄHTEET

From, K. & Koppinen, M. 2012. Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Heikkinen, H. 2005. Draamakasvatus – opetus, taidetta, tutkimista. Jyväskylä: Minerva.

Helenius, A., Jääliñoja, P. & Sormunen, H. 2000. Sesam! Avaimia esiopetuksen draamapedagogiikkaan. Jyväskylä: Atena.

Hiltunen, R. & Korhonen, A. 2012. Me tehdään teatteria! Lasten osallisuuden tukeminen draaman keinoin. Opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <https://publications.theseus.fi/handle/10024/40487> [viitattu 22.3.2013].

Honkanen, A. Lastentarhanopettaja. Haastattelu 8.3.2013. Kouvola: Vuokkolan päiväkot.

Honkanen, A. Sähköpostitiedoksianto 3.10.2013. Kouvola: Vuokkolan päiväkot.

Kouvolan kaupungin lasten ja nuorten lautakunnan kokousmuistio 16.10.2013. Kouvolan kaupungin internetsivut. Saatavissa: http://ep.kouvola.fi/cgi/DREQUEST.PHP?page=meeting_frames [viitattu 26.10.2013].

Lastensuojelulaki 13.4.2007/471

Nuorisovaltuustot ja Lasten Parlamentit. 2008. Vaikutustiedot.fi. Saatavissa: <http://www.vaikuttamistaidot.fi/opas/demokratia/demokratiatoiminta/nuorisovaltuustot-ja-lasten-parlamentit> [viitattu 21.3.2013].

Oranen, M. 2013. Lasten osallisuus. Päivitetty 28.5.2013. Lastensuojelun käsikirja. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/> [viitattu 26.9.2013].

Owens, A. & Barber, K. 2010. Draamakompassi –prosessidraaman suunnittelu, käytännön työskentely, arviointi ja reflektointi. Helsinki: Draamatyö.

Pennanen, K. & Rauhala, S. 2010. Draama tunteiden käsittelyn välineenä – Luovuuden mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <http://www.socca.fi/files/870/Opinnaytetyoamkrauhalapennanen2011.pdf> [viitattu 22.3.2013].

Pätäri-Rannila, T., Varjus, P., Rinneaho, A. & Sinivuori, T. 2005. Draamakasvatuksen käsikirja koululaisten iltapäivätoimintaan. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Pääjoki, T. 2012. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 2. painos. Juva: Bookwell Oy, s. 109–121.

Raportti lasten vaikuttamistoiminnasta 2008–2009. Suomen Lasten Parlamentti. Saatavissa: <http://www.lastenparlamentti.fi/slp/raportit-ja-videot/lasten-vaikuttamistoiminnan-raportti> [viitattu 21.3.2013].

Rooyackers, P. 1994. Draamaleikkikirja. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Saarikangas, L. & Tolonen, L. 2012. Lapsi, osallisuus ja näytelmä. Lapsen kokemuksia osallisuudesta draamatoimintaan. Opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu. Saatavissa:

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/39371/Saarikangas_Lotta-Maria.pdf?sequence=2 [viitattu 22.3.2013].

Sadutus. 2012. Lastensuojelun käsikirja. Päivitetty 17.7.2012. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/71fd2a3a-e90c-4cbf-8f29-9509b43a15de.aspx> [viitattu 28.9.2013].

Sinivuori, P. & Sinivuori, T. 2004. Esiripusta aplodeihin – opas harrastajateatteriohjaajille ja ilmaisukasvattajille. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Stenvall, E. & Seppälä, U. 2008. Talo lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja

Heikki Waris –instituutin työpapereita 2008:1. Saatavissa:

http://www.socca.fi/files/100/Talo_lapsia_varten_lasten_osallisuus_paivakodissa.pdf
[viitattu 22.3.2013].

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tietoa Kouvolasta. Kouvolan kaupungin Internet-sivut. Saatavissa:

<http://www.kouvola.fi/index/aikuisvaestolle/tietoakouvolasta.html> [viitattu 15.11.2012].

Toivanen, T. 2010. Kasvuun! Draamakasvatusta 1–8-vuotiaille. Helsinki: WSOYpro OY.

Turja, L. 2012. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 2.painos. Juva: Bookwell Oy, s. 41–53.

Törrönen, M. 1999. Lapsi ja osallistuva havainnoiminen. Teoksessa: Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena kustannus, s. 218–233.

Valkeapää, M. 2011. Pomppivat pavut – ryhmätoimintaa pienille ja isoille. Keuruu: PTK – poikien ja tyttöjen keskus.

Varhaiskasvatus. Kouvolan kaupungin internet-sivut. Saatavissa:

<http://www.kouvola.fi/index/lapsiperheelle/palvelutlapsiperheelle/paivahoito.html>
[viitattu 15.11.2012].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes oppaita 56. Julkari – STM:n hallinnon avoin julkaisuarkisto. Saatavissa:

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1> [viitattu 4.3.2013].

Virkki, P. 2007. Lapset laatua arvioimassa. Miten viisivuotiaat kokevat päivähoito arjen? Teoksessa: Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, s. 27–41.

Yk:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Suomen UNICEF:n internetsivut. Saatavissa:
http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf [viitattu 9.10.2013].

Miia Jyräs

TUTKIMUSLUPA

SosionomiAMK -opiskelija Miia Jyräksen opintoihin liittyy opinnäytetyön tekeminen. Opinnäytetyön aiheena on draaman keinoin lisätä Vuokkolan päiväkodin Viikarien ryhmän lasten osallisuutta heitä koskevissa asioissa. Menetelmänä opinnäytetyössä on draamatuokiot

Draamatuokioiden pohjalta rakennetaan esitys, jonka lapset julkisesti päättäjille. Esitys on mahdollista esittää myös esimerkiksi päiväkodin kevätjuhlassa. Osallisuuden lisääntymistä arvioidaan keräämällä tietoa lapsilta ja päiväkodin henkilökunnalta. Lasten arviointi osallisuudesta tapahtuu keskustelujen ja draaman menetelmien avulla, päiväkodin henkilökunnan ja esityksen nähneille tutkimusaineistoa kerätään kyselyllä. Lasten vanhemmilta tulee pyytää lupa lapsen osallistumiselle tähän tutkimukseen.

Lasten henkilöllisyys ei saa tulla esiin opinnäytetyöstä kirjoitettavassa raportissa.

Draamatuokioiden toteutus on suunniteltu toteutettavaksi huhti- ja toukokuussa 2013. Opinnäytetyön on määrä olla valmis viimeistään 31.10.2013.

Päätös:

Myönnän tutkimusluvan Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa sosionomiAMK –opintoja suorittavalle Miia Jyräkselle.

Kouvolan kaupunki saa käyttöönsä tutkimustulokset.

11.3.2013

Helena Kuusisto
Palvelupäällikkö
Varhaiskasvatuspalvelut ja neuvolatoiminta

Jakelu:
Miia Jyräs
Vuokkolan päiväkodin johtaja Minna Vaitinen
Palvelualueen esimies Anja Kettunen

DRAAMATUOKIOSUUNNITELMA

Ensimmäinen kerta: keitä te olette?

Kesto noin 45 minuuttia

Tavoite: Ensimmäisen kerran tavoitteena on, että lapset tutustuvat ohjaajaan ja ohjaaja tutustuu lapsiryhmään. Tavoitteena on viritellä lapsia ilmaisemaan itseään draaman avulla. Ensimmäisellä kerralla luodaan yhteiset pelisäännöt draamatuokioille.

Aloituspöytä: Ohjaaja esittelee itsensä ja kertoo, miksi on päiväkodissa ja mitä draamatuokio tarkoittaa. Aloituspöydässä esitellään myös Kimmo Kilppari, joka on ensimmäistä kertaa päiväkodissa.

Draamatuokionimi: Seisotaan piirissä ja jokainen lapsi kertoo nimensä ja yhden mieliasioistaan. Nimestä ja lempiasista muodostuu draamatuokionimi (esim. Kimmo Meri). Nimen keksimisen jälkeen lapsi sanoo nimen ääneen ja tekee jonkun liikkeen. Muut toistavat nimen ja liikkeen. Käydään koko ryhmä läpi, myös aikuiset.

Autiolla saarella: Kimmo Kilppari kertoo lapsille olevansa kotoisin Tyyneltä valtamereltä. Tästä tulee Kimmolle mieleen tarina, jota hän alkaa kertoa. Ryhmäläiset pyydetään mukaan leikkimään tarinaa. Tarinan alussa kaikki menevät yhdessä laivaan (kuljetaan parijonossa ohjaajan ja Kimmon takana). Aluksi ilma on aurinkoinen ja kaikki veneilijät nauttivat matkasta. Pian alkaa kuitenkin tuulla ja tuuli keinuttaa venettä. Pian tuuli yltyy ja puhkeaa myrsky. Myrsky kaataa veneen ja ryhmäläiset joutuvat vedenvaraan. Kaikki uivat autiolle saarelle. Koska saarella olijat eivät tunne toisiaan, esittäytyään toinen toisille. Harjoitus päättyy siihen, että pelastuspartio hakee saarella olijat turvaan.

Sääntöjen sopiminen: Ryhmä sopii ja neuvottelee säännöistä, joita draamatuokioissa noudatetaan. Kirjoitetaan /piirretään säännöt ylös, ja jokainen hieroo nenäänsä paperiin hyväksyäkseen säännöt. Sääntöjen tekoa voi jatkaa seuraavalla kerralla.

Hedelmäsalaatti: Kimmolle tulee nälkä. Kimmo syö yleensä hedelmiä. Kysellään lapsilta, mitä hedelmiä on ja mikä on heidän lempihedelmänsä. Valitaan neljä suosituinta. Ohjaaja on tuonut mukaan neljä eriväristä paperia ja kyniä, joihin lapset saavat piirtää hedelmät. Paperille piirretyt hedelmät asetellaan ympyrän muotoon ja jokaisen paperin luokse menee yksi lapsi seisomaan. Paperia on yksi vähemmän kuin osallistujia. Yksi osallistujista menee keskelle ja valitsee hedelmän. Hän nostaa tätä hedelmää kuvaavan paperin ylös ja sanoo sen. Silloin kaikki tällä hedelmällä olevat vaihtavat paikkaa keskenään ja keskellä olija yrittää päästä vapautuvalle paikalle. Jos keskellä olija huutaa hedelmäsalaatti, kaikki vaihtavat paikkoja.

Rentoutus: Jäätyy-jäätyy-jäätyy jääpuikoksi, sulaa-sulaa-sulaa vesilätäköksi. Jääpuikkona lapset jännittävät lihakset niin tiukaksi kuin pystyvät ja vesilätäkkönä lapset ovat veltoja ja rentoja. Jäätymistä ja sulamista toistellaan muutamia kertoja.

Loppupiiri: Keskustelemme siitä, miltä tuntui, mikä oli hauskinta ja mikä ei ollut hauskaa.

Toinen kerta: mikä tämä paikka on?

Kesto n. 45 minuuttia

Tavoite: Toisen kerran tavoite on, että lapset kertovat päiväkodista. Tavoitteena on myös tutustua draamatuokioon ja draamatuokion sääntöihin.

Aloituspöytä: Aloituspiirissä katsotaan osallistujat, kerrotaan draamatuokiosta, sen säännöistä sekä muistellaan edellistä draamatuokiota.

Lämmittely: Seisotaan piirissä ja jokainen saa näyttää jonkun liikkeen ja äänen. Toiset toistavat perässä liikkeen. Lapset ohjeistetaan niin, että liike vastaa kysymykseen: mitä kuuluu?

Lämmittely 2: Kimmo Kilppari haluaa tutustua päiväkotiin/käytössä olevaan tilaa. Kuljetaan tilassa ympäriinsä. Ensin lapset kävelevät tutkien miltä huone näyttää. Tämän jälkeen lapset saavat tarkastella huonetta lintuina, kissoina, hiirinä tms. Lapset saavat ehdottaa, millä tavalla tilassa liikutaan.

Patsaat: Yksi lapsista kerrallaan saa olla kuvanveistäjä ja tehdä toisista lapsista patsaita. Patsas esittää päiväkotia. Muutaman patsaan jälkeen yksi lapsi kerrallaan voidaan muotoilla lasten unelmiensa päiväkotia. Lopuksi patsaat voivat esittää kotia. Patsaat voidaan valokuvata, jos vanhemmat ovat antaneet kuvausluvan.

Äänimaailma: Pyydetään lapsia istumaan alas edellisen harjoituksen jälkeen ja sulkemaan silmät ja kuuntelemaan mitä ääniä päiväkodissa tai ulkona kuuluu. Mitä ääniä lapset kuulevat? Jokainen saa kertoa tai näyttää äänen joka kuuluu. Seuraavaksi yritämme matkia päiväkodin ääniä. Jokainen tekee omaa ääntä yhtä aikaa toisten kanssa. Kuunnellaan ja verrataan ryhmän tekemää ääntä päiväkodin ääneen. Kokeillaan myös tehdä ääntä ihan hiljaa ja voimakkaasti.

Loppurentoutus: Kimmo Kilpparin merellinen äänimaisema. Lapset makaavat tai istuvat lattialla silmät kiinni ja Kimmo Kuvailee ääniä, joita hänen kotonaan kuuluu.

Loppupiiri: Keskustelemme siitä, miltä tuntui, mikä oli hauskinta ja mikä ei ollut hauskaa.

Kolmas kerta: mitä täällä tehdään?

Kesto n. 45 minuuttia

Tavoite: Kolmannella kerralla lapset kertovat päiväkodin arjesta.

Aloituspöytä: Aloituspiirissä katsotaan osallistujat, kerrotaan draamatuokiosta, sen säännöistä sekä muistellaan edellistä draamatuokiota. Alustuksena kerrotaan, että Kimmo Kilppari haluaa leikkiä lasten kanssa.

Lämmittelyleikki: Peppuhippa. Kaikki yrittävät läppästä kaikkia pepulle ja suojella omaa peppua muiden läppäsyiltä.

Pantomiimi: Lapsilta kysellään, mitä päiväkodissa tehdään. Näiden pohjalta lapset saavat esittää tekemisiään, esim. syöminen, pantomiimina.

Tilannekuva: Edelliskerralla tehtyjä patsaskuvia jatketaan niin, että kun merkkiään kuuluu lapset saavat näyttellä olevansa päiväkodissa. Etukäteen on sovittu roolit. Roolin merkinä käytetään huiveja ja hattuja. Kun merkkiään kuuluu, pysähtyy kuva ja vaihdetaan roolit. Vaihtoehtoisesti harjoitus voidaan tehdä myös käsinukeilla, jos esiintyminen pelottaa lapsia.

Loppurentoutus: Maalaus. Jokainen lapsi ”maalataan” pensselillä vuorollaan lapsen valitsemalla värillä. Taustalla soi rauhallinen musiikki.

Loppupiiri: Keskustelemme siitä, miltä tuntui, mikä oli hauskinta ja mikä ei ollut hauskaa.

Neljäs kerta: miksi te olette täällä?

Kesto n. 45 minuuttia

Tavoite: Neljännellä kerralla lapset kertovat, miksi ovat päiväkodissa ja mitä vanhemmat tekevät lasten ollessa päiväkodissa.

Aloituspiiri: Aloituspiirissä katsotaan osallistujat, kerrotaan draamatuokiosta, sen säännöistä sekä muistellaan edellistä draamatuokiota. Alustuksessa kerrotaan, että Kimmo Kilpparista päiväkotivaikuttaa mukavalta paikalta, mutta miksi lapset ovat päiväkodissa eivätkä kotona? Mitä vanhemmat tekevät?

Lämmittelyleikki: Ralliautot ja hiljaisuustunneleikki. Lapset asettuvat tilaan vapaille aloituspaikoille. Kaikki ojentavat kädet tarttuen kuvitteelliseen ohjauspyörään. Merkin tultua ajetaan ympäri tilaa sikin sokin. Autot pitävät ääntä. Uudesta merkistä tullaan hiljaisuustunneleikkiin, jolloin kaikki pysähtyvät paikoilleen ja istuvat. Toistetaan muutaman kerran..

Still-kuva: Lapset saavat erilaisia ohjeita kävellä. Kävellä kuin lapset, kävellä kuin aikuiset, hoitajat, kiireinen ihminen yms. Äänimerkin tultua lasten on pysähdyttävä paikoilleen.

Tarinan kerronta: Istutaan piirissä ja keksitään yhdessä tarina. Tarinaa saa kertoa hän, kenellä on pallo. Kun kertoja lopettaa, heittää hän pallon seuraavalle tarinankertojalle. Ohjaaja aloittaa tarinan ”olipa kerran lapsi, joka kävi päiväkodissa...”. Toinen tarina alkaa: ”Olipa kerran aikuinen, joka kävi töissä...”.

Ammattitanssi: Mitä lasten vanhemmat tekevät työkseen? Miten palomies voisi tanssia? Entä sairaanhoitaja? Entä kokki? Tanssitaan ammatteja musiikin tahtiin.

Loppurentoutus: Lapset makaavat kalanruotokuviossa pää toistensa vatsan päällä. Taustalla rentoutusmusiikki.

Loppupiiri: Keskustelemme siitä, miltä tuntui, mikä oli hauskinta ja mikä ei ollut hauskaa. Lisäksi pohjustetaan lapsia seuraavaa kertaa varten ajatuksella, että lapset saavat kertoa aikuisille, mitä haluavat.

Viides draamatuokio: Mitä te haluatte sanoa?

Kesto n. 45 minuuttia

Tavoite: Viidennen kerran tavoite on rohkaista lapsia kertomaan ajatuksiaan ja ideoitaan aikuisille. Muodostetaan draamaharjoituksista esitys.

Tuokio suunnitellaan vasta sitten, kun edeltävät draamatuokiot pidetty. Lapset pääsevät vaikuttamaan viidennen draamatuokion sisältöön.

Esitys

Kesto n. 5-10min

Esitys koostuu draamaharjoituksista, jotka tuovat lasten äänen kuuluviin ja joita lapset itse haluavat tehdä.

Kuudes draamatuokio: Mitä teille kuuluu?

Kesto n. 45 minuuttia

Tavoite: Kuudennen draamatuokion tavoitteena on päättää draamatuokioprosessi sekä arvioida draamatuokioprosessia sekä osallisuutta.

Tuokio suunnitellaan vasta sitten, kun edeltävät draamatuokiot pidetty. Lapset pääsevät vaikuttamaan kuudennen draamatuokion sisältöön.

Hyvät huoltajat!

7.3.2013

Olen sosionomiopiskelija Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä lasten osallisuuden lisäämisestä draaman keinoin. Tarkoitukseni on auttaa lapsia osallistumaan ja vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin kuten varhaiskasvatukseen. Opinnäytetyöni toteutetaan siten, että pidän lapsenne päiväkodissa viisi draamatuokiota, joiden pohjalta valmistamme esityksen. Esitys tullaan esittämään päiväkodin kevätjuhlassa sekä mahdollisesti myös myöhemmin ilmoitettavassa julkisessa tilanteessa. Toiveena on, että esitys ja lasten viesti tavoittaisi myös kaupunkimme asioista päättävät henkilöt. Esityksen jälkeen tapaan lapsia vielä kerran heidän päiväkodillaan, ja keskustelemme draamatuokioiden ja esityksen herättämistä ajatuksista lasten kanssa.

Tämän kirjeen tarkoituksena on pyytää lupa lapsenne osallistumiseen draamatuokioihin sekä esitykseen. Lasten henkilötiedot eivät tule esille opinnäytetyöstä kirjoitettavaan raporttiin, eivätkä lapset ole tunnistettavissa. Toivosin saavani myös kuvausluvan, koska otan mahdollisesti kuvia ja videoita toiminnan aikana. En käytä opinnäytetyön raporttiin kuvia, joista voisi lapsen henkilöllisyyden tunnistaa. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen, kuvat hävitetään.

Palauttakaa alla oleva lappu viimeistään 8.4.2013 mennessä päiväkodille, kiitos!

Keväisin terveisin:

Miia Jyräs, sosionomiopiskelija

Lapsen nimi: _____

_____ Lapseni saa osallistua opinnäytetyöhön.

_____ Lapseni ei saa osallistua opinnäytetyöhön.

_____ Lastani saa kuvata.

_____ Lastani ei saa kuvata.

Aika ja paikka _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys _____

SÄÄNNÖT

Ketään ei saa kiusata! Toisia ei saa satuttaa!

Pitää olla kaikkien kaveri!

Kaikki mitä tekee tai sanoo, on oikein!

Draamatuokioissa ei ole väärä vastauksia!

